

Tino Sukanen

PITKÄAIKAISTYÖTTÖMIEN SELVITTELY- JA
AKTIVOINTIKOKEILUN TOIMINNAN ARVIOINTI ASIAKKAIDEN
KOKEMUKSET HUOMIOONOTTAEN

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosiaalipalvelujen ohjaus

2011

PITKÄAIKAISTYÖTTÖMIEN SELVITTELY- JA AKTIVOINTIKOKEILUN TOIMINNAN ARVIOINTI ASIAKKAIDEN KOKEMUKSET HUOMIOONOTTAEN

Sukanen Tino
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Toukokuu 2011
Alvajärvi, Ari
Sivumäärä: 68
Liitteitä: 7

Asiasanat: heikko työllistyminen, työttömyyden pitkittyminen, syrjäytyminen, arviointi

---

Opinnäytetyöni käsittelee pitkäaikaistyöttömien palvelutarpeen selvittely- ja aktivointikokeilua joka käynnistyi maaliskuussa 2008. Palvelutarpeen selvittely- ja aktivointikokeilun toteutti Porin kaupunki yhteistyössä Porin seudun TE-toimiston kanssa. Hankkeen toiminta-alueena oli Pori. Pitkäaikaistyöttömien palvelutarpeen selvittelyhankkeen tarkoituksena oli saada selvitettyä syitä pitkäaikaistyöttömyyteen, tehdä asiakkaille palvelutarvekartoitus, ohjata asiakas terveystarkastukseen ja palveluiden pariin sekä aktivoida asiakas.

Tutkimuksen tarkoitus oli kartoittaa hankkeen asiakkaitten kokemuksia koskien koulutusta, työtä ja palveluita jotka liittyivät hankkeeseen. Tutkimuksen oli tarkoitus myös saada tietoa siitä millaista asiakkaan työttömyysaika on ollut yleisesti ottaen. Tutkimuksen taustalla oli myös ajatus löytää kehittävä näkökulma palveluille asiakkaiden kokemusten ja mielipiteiden kautta.

Tutkimus on laadullinen teemahaastattelu. Haastateltaviksi valittiin kuusi hankkeen parissa ollutta asiakasta joilla katsottiin olevan riittävästi kokemusta itse hankkeesta. Asiakkaille soitettiin, kunnes heitä oltiin saatu tarvittava määrä tutkimukseen mukaan.

Teoriaosuudessa käsittelen pitkäaikaistyöttömyyttä yhteiskunnallisesta ja yksilön näkökulmasta. Kuvailen myös tutkimuksen tilanteen Kaha hankkeen eri osa-alueita ja sitä prosessia minkä asiakkaat ovat käyneet läpi.

Kuvailen myös sitä miten päädyin tutkimuksessani niihin valintoihin jonka ansiosta siitä tuli laadullinen teemahaastattelu. Pohdin myös tutkimuksessani sen eettisyyttä ja sitä miten olen pyrkinyt varmistamaan että se on eettisesti hyväksyttävästi tehty.

Tutkimuksen tuloksia pohdin asiakkaiden vastauksien, kirjallisuuden ja oman pohdinnan kautta. Vahvasti ja usein esiin tulleet aiheet pääsivät tutkimuksessani suurimmalle huomiolle vaikkakin yksittäisiäkin valtaosasta poikkeavia kokemuksia on nostettu myös esille. Tutkimusaihealueina olivat Kahan antaman palvelun eri osat kuten käynnit työvoima- ja sosiaaliohjaajalla, terveystarkastus, varsinainen aktivointitoimenpide, asiakkaan kokemukset työttömyydestä ja asiakkaiden motivaatio.

EVALUATION OF THE ACTIONS OF THE PROJECT "THE ACTIVATION OF THE LONG-TERM UNEMPLOYED AND THE EVALUATION OF THEIR SERVICE NEEDS" TAKING INTO ACCOUNT THE CLIENTS OPINIONS

Sukanen Tino
Satakunta University of Applied Sciences
Social studies
May 2011
Alvajärvi, Ari
Pages: 68
Appendixes: 7

Key concepts: poor employment history, prolongation of unemployment, social exclusion, evaluation

---

My thesis concerns the operations of the project *The activation of the long-term unemployed and the evaluation of their service needs* that started march 2008. The activation of the long-term unemployed and the evaluation of their service needs project was carried out co-operatively by the city of Pori and Employment and Economic Development Office of Pori. The action area of the project was Pori. The purpose of The activation of the long-term unemployed and the evaluation of their service needs project was to clarify reasons for prolonged unemployment, to do a service needs assessment, direct the client to health checkup and services and to activate the client.

The purpose of my thesis was to chart the clients experiences regarding education, work and services that are related to the project. The purpose of the thesis was also to get information about the clients experiences regarding the unemployment. There was also the idea that the thesis could find a developing perspective regarding the services via clients experiences and opinions.

The thesis in a qualitative focused interview. The six interviewees that were chosen from amongst the clients were thought to have enough experience from the project. The suitable clients were phoned until enough interviewees were gotten to participate to the research.

In the theory section I discuss prolonged unemployment from the perspective of the society and the individual. I also describe the different parts of the thesis ordering Kahas project and the process which the clients have gone through.

I also describe how I ended up to making the decisions that made this thesis to become qualitative focused interview. I also ponder ethics in my thesis and how I have attempted to make sure that my thesis is build so that it is ethically successfully done.

I analyze the results of my thesis through clients answers, literature and my own pondering. Those topics that came up the most strongly and often got the most attention in my thesis. Although some individual experiences that differ from the vast majority have also been brought up. The research topics were the different parts of the services offered by Kaha like the visits to employment counselor and social worker, health

checkup, the actual activation measure, clients experiences regarding unemployment and the clients motivation.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	7
2 TYÖTTÖMYYS TERMIN MÄÄRITTELYÄ JA ILMENTYVYYS SUOMESSA....	8
3 MITÄ TYÖTTÖMYYS MERKITSEE TYÖTTÖMÄLLE.....	9
4 TYÖTTÖMYYSTURVAJÄRJESTELMÄSTÄ.....	15
5 HEIKENTYNEEN TOIMINTAKYVYN, IÄN JA KOULUTUKSEN VAIKUTUS TYÖNHAKIJAN TYÖLLISTYMISEEN JA ELÄMÄÄN.....	17
6 AKTIVOINTISUUNNITELMAN SISÄLTÖ JA LAIN VAIKUTUS SEN SISÄLTÖÖN.....	21
6.1. Haastattelu Työvoimatoimistossa.....	23
6.2. Terveystarkastus.....	24
6.3. Lääkärin vastaanotto.....	25
6.4. Aktivointisuunnitelman/työnhakusuunnitelman tekeminen.....	26
6.5. Kuntouttava työtoiminta.....	27
6.6. Työharjoittelu ja työelämävalmennus.....	28
7 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	30
7.1 Menetelmän valinta ja perustelu.....	30
7.2 Aineiston keruu.....	32
7.3 Haastattelu teemat.....	33
7.4 Haastatteluteemat selvennettynä.....	34
7.5 Tutkimuksen kohderyhmä.....	35
8 TUTKIMUKSEN EETTISYYS.....	36
9 TUTKIMUSTULOKSET.....	37
9.1 Työvoimatoimiston palvelu ja tuki.....	37
9.1.1 Työvoimatoimiston palvelun ymmärrettävyys	39
9.1.2 Palveluiden ja etuuksien aikamääreiden selvitys asiakkaalle.....	40
9.1.3 Kahan palvelun vaikutukset asiakkaan elämään heidän omasta mielestään.....	41
9.1.4 Työvoimaohjaajan ja sosiaaliohjaajakäyntien kehitystarpeet.....	42
9.2. Perusturvakeskus/aikuissosiaalityön toimisto.....	44
9.3 Terveystarkastus.....	46
9.3.1 Terveystarkastuksen hyödyt asiakkaan näkökulmasta.....	46

9.3.2 Terveystarkastuksen pakollisuus.....	48
9.3.3 Terveystarkastukseen ja lääkäriin pääsemisen helppous.....	48
9.4 Aktivointitoimenpide.....	49
9.4.1 Toimenpiteen sopivuus.....	49
9.4.2 Toimenpiteen vaikutukset asiakkaan elämään.....	50
9.4.3 Kehitystarpeet asiakkaiden mielestä.....	54
9.5 Pitkäaikaistyöttömyys asiakkaiden elämässä.....	55
9.6 Haastateltavien motivaatio Kahan hankkeessa.....	59
9.6.1 Asiakkaiden motivaation aste osallistuessa hankkeeseen.....	59
9.6.2 Asiakkaiden oman motivaatio tällä hetkellä.....	61
9.6.3 Miten hanke voisi motivoida enemmän.....	61
10 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	62
LÄHTEET.....	67
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Pitkäaikaistyöttömyys on jo pitkään ollut yksi suomalaisen yhteiskunnan polttavia keskustelunaiheita. 1990-luvun lama toi mukanaan ennätyselliset työttömyysluvut joista ei olla vielä tänä päivänäkään täysin toivuttu. Viime vuosien globaali taantuma runsaine leikkauksineen ja irtisanomisineen ei tullut Suomelle parhaimpaan mahdolliseen aikaan, kun aikaisemmankin laman vaikutukset näkyvät vielä vahvasti maassamme. Työttömyyden ja erityisesti pitkäaikaistyöttömyyden hoitoon tulisikin juuri näistä syistä kiinnittää tänä päivänä erityistä huomiota, jotta yhä useampia saataisiin aktivoitua ja siirrettyä takaisin työelämään ennen kuin runsas pitkäaikaistyöttömyys muuttuu pysyväksi osaksi maamme väestöä, jonka mukana tulee paitsi suuri määrä henkistä ja taloudellista kärsimystä myös iso lasku kaikille sen yhteiskunnan jäsenille.

Tutkimus hyödyttää työelämää antamalla tietoa toimenpiteiden toimivuudesta asiakkaan näkökulmasta joka sitten edesauttaa palveluiden ja toimenpiteiden hienosäätöä ja kehittymistä. Voi ehkäpä tulla ilmi että palvelut eivät toimikaan kaikkien kohdalla sillä tavalla kuin pitäisi ja tämä kiinnostaa myös. Voi myös olla että tutkimuksen kautta saattaa nousta tietoisuuteen tarve kehittää joitain aivan uusia palveluita. Tutkimus ja siinä ilmenevät tiedot ja oivallukset hyödyttävät myös olemalla mahdollisesti pohjamateriaalina tulevaisuuden tutkimuksissa.

Työ on havaittu suomalaisessa yhteiskunnassa tärkeäksi itsetunnon ylläpitäjäksi ja elämän rytmittäjäksi. Mikäli ihminen tekee työtä, on hänellä useastikin enemmän toiminnanmahdollisuuksia toteuttaa itseään ja elää monipuolisemmin varallisuustasosta johtuen. Sosiaalialalla yksi tehtävistämme on auttaa ihmisiä mahdollisimman tasapainoiseen ja lähtökohtaisesti terveeseen elämään. Tämä tarkoittaa siis myös ihmisten saattamista työn pariin. Tutkimuksen avulla pyritään edesauttamaan työllistymisprosessia ja näin ollen ihmisten hyvinvointia. Tämä on yksi esimerkki siitä, millä tavalla tutkimus on linkittynyt sosiaalialan keskeisiin periaatteisiin.

2 TYÖTTÖMYYS TERMIN MÄÄRITTELYÄ JA ILMENTYVYYS SUOMESSA

Tutkittaessa työttömyyttä ja sen vaikutuksia pitkäaikaistyöttömien elämässä, on mielestäni keskeistä määritellä mitä näillä hyvin usein käytetyillä termeillä oikein tarkoitetaan ja mitä ne sisältävät. Työtön tarkoittaa sitä, että henkilöllä on työn puute. Työttömällä työnhakijalla tarkoitetaan Suomessa ja tässä tutkimuksessa henkilöä joka on jäänyt työttömäksi, mutta on ilmoittautunut työ- ja elinkeinotoimistoon työnhakijaksi.

Pitkäaikaistyöttömällä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa henkilöä joka on ollut työttömänä työnhakijana saaden työmarkkinatukea vähintään 500 päivältä. Jotta työtön työnhakija kuului pitkäaikaistyöttömien selvittely ja aktivointikokeilun piiriin tuli hänen täyttää juurikin yllä olevat kriteerit. Lisäksi henkilön tuli olla porilainen (H.Kaunismäki, henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2009).

Työttömyys on nyky-Suomessa perin ajankohtainen haaste. 1990-luvun lama ajoi monia työttömyyden pariin ja sen vaikutukset näkyvät ja tuntuvat yhä tänä päivänäkin. Nykyinen globaali taloudellinen taantuma on osaltaan lisännyt työttömien määrää ja on riski, että monista heistä tulee pitkäaikaistyöttömiä. Mutta millaisia vaikutuksia työttömyydellä on meidän yhteiskuntaamme? Selvää on ainakin että kustannuksia siitä tulee niin valtiolle kuin sen asukkaille (Pohjola 1998, 3).

Työttömyydestä aiheutuu kustannuksia monella tavalla. Yksi tapa miten kustannuksia muodostuu on menetetyt tuotannot. Kun ihmisiä on toimeettomana, tietää se jatkuvaa rahan menetystä. Jos asiaa taasen tarkastellaan julkisen sektorin suunnalta huomaamme menettävämme verotuloja. Myös työttömyysturvamaksuihin ja työllisyyden hoitamiseen menee vuosittain runsaasti rahaa joka voitaisiin vapautuessaan käyttää toisin (Pohjola 1998, 3).

Mutta tutkimuksen kannalta mielestäni ehkäpä yksi olennaisimmista kustannuksista on se, joka työttömyydestä aiheutuu työttömälle. Kustannuksia muodostuu niin

ammattitaidon heikentymisestä, menetetyistä tuloista ja henkisen terveyden rapistumisesta. Kustannukset kohoavat myös työttömyyden pitkittyessä kun työttömän ammatilliset tiedot sekä taidot ruostuvat vähä vähältä. Kyseessä ei ole vain tilapäinen tulosten menetys, sillä on havaittu että ansaintakyky heikkenee työttömyyden myötä pysyvästi (Pohjola 1998, 4).

Vaikuttaa siltä, että työttömäksi joutuu sitä harvemmin mitä korkeammin koulutettu henkilö on. Pitkäaikaistyöttömyyden parissa ilmiö esiintyy samalla tavalla (Pohjola 1998, 224). Sinänsä tämä ei tule minulle yllätyksenä, vaikka onkin ollut puhetta siitä, että joillain korkeakoulutuksen aloilla on ollut vaikeuksia työllistyä. Näin on esimerkiksi tradenomin tutkinnon omaavilla henkilöillä. Käy järkeensä, että korkealle opiskelleista henkilöistä esiintyy enemmän kysyntää kuin alhaisemman tutkinnon omaavista, joita koulutetaan lähtökohtaisesti lukumäärältään paljon enemmän kuin korkeamman koulutuksen omaavia. Toisaalta tämäkään ei täysin selitä työttömyyden alakohtaisia erilaisuuksia. Joidenkin alojen työttömyys on kausiluonteista kun taas toisilla aloilla vapautuvien työpaikkojen määrä on huomattavasti vähäisempi kuin vuosittain valmistuvien määrä.

3 MITÄ TYÖTTÖMYYS MERKITSEE TYÖTTÖMÄLLE

Työssä käymisen on havaittu tarkoittavan työntekijälle mm. rahaa, kasvavia valinnan mahdollisuuksia ja hyvää elintaso. Tutkimuksien mukaan työ toimii monelle väylänä avioliittoon, vanhemmuuteen sekä markkinatalouteen (Pohjola 2007, 32). Tämä käy järkeensä minustakin. Kun on varaa, näkyy se myös elintyylissä ja tästä johtuen esimerkiksi päätös lapsen hankkimisesta helpottuu kun ei tarvitse miettiä riittävätkö rahat välttämättömiin menoihin. Uskallan myös väittää, että hyvinvoiva ja siististi sekä asiallisesti pukeutuva henkilö on varmasti postmodernin nyky-yhteiskunnan ihmisten silmin kiinnostavampi kuin huomattavasti huonommassa asemassa oleva henkilö joka on itsestään epävarma ja mahdollisesti pukeutuu vastoin nyky-yhteisön standardeja. Hyvä elintaso myös varmasti ruokkii monesti menestyksen jatkumisen edellytyksiä. On

varmasti paljon vaikeampaa ponnistaa ylöspäin ja menestyä jos tulotaso on tukien varassa ja itsetunto laahaa maata ja elää yksin, kuin jos on vakituiset tulot, perhe ja terve itsetunto. Työssä käyminen ja siitä saatava korvaus eli mitä yleisimmin raha siis luo edellytyksiä elää vaihtoehtorikkaampaa elämää samalla nauttien sen suomista palkinnoista kuten lomamatkoista ja monipuolisesta ravinnerikkaasta ruoasta. Ja kun perheen on havaittu vielä monissa tutkimuksissa ennaltaehkäisevän lukuisia mielenterveydellisiä sairauksia ja edistävän niistä paranemista voimme vain miettiä millaista elämä on aidan toisella puolella.

Mikäli pitkäaikaistyöttömällä ei ole perhettä ja hän kokee olevansa ymmällään selvittely- ja aktivointitoimenpiteessä, jää työttömän kanssa työskenteleville monta velvollisuutta auttaa häntä eteenpäin. Tukiverkon rakentaminen ja/tai sen pitävyyden varmentaminen ovat tärkeitä kun mietitään työttömän hyvinvointia. Toinen tärkeä teema on se, kuinka hyvin pitkäaikaistyöttömälle kyetään selvittämään hänen tämänhetkinen tilanteensa ja mikä tärkeintä, hänen etenemismahdollisuutensa nykyisessä tilanteessaan. Aikaa pitäisi myös laittaa siihen, että palvelu on pitkäaikaistyöttömän mielestä laadukasta ja yksilön tarpeita mahdollisimman hyvin huomioivaa. Pitkäaikaistyöttömän tulisi myös olla tietoinen velvoitteistaan ja oikeuksistaan. Näitä kaikkia teemoja käytän kysymyksissä jotka kysyn haastateltavilta; selvittely- ja aktivointikokeilun pitkäaikaistyöttömiltä, sillä koen vastauksien tuovan olennaista valoa niihin kysymyksiin joihin tutkimukseni pyrkii vastaamaan.

Pitkäaikaistyöttömillä ei siis ole kasvavien valintojen mahdollisuuksien luksusta eikä välttämättä kovinkaan hyvää elintaso. Hetken mietinnän jälkeen meille kaikille kuten minullekin valkenee tässä tilanteessa nopeasti se, että mikäli työssä käyvän mahdollisuudet kasvavat hyvästä elintasosta tarkoittaa se melko varmasti sitä, että pitkäaikaistyöttömän valintojen mahdollisuudet ja elintaso laskevat ajan myötä tai ainakin pysyvät paikallaan. Pitkäaikaistyötön ei siis saa välttämättä osakseen sitä arvostusta, kunnioitusta ja muita sellaisia asioita joita pidetään mukavan elämän edellytyksinä nyky-Suomessa, mitä monet työssäkäyvät saavat osakseen vähän väliä. He ovat minun silmissäni ikään kuin jumissa omassa elämässään.

Vertauskuvallisesti edellä olevia ajatuksia ja tietoa voisi ajatella seuraavasti. Jos ajatteleme tämän vertauskuvan ajan että kerrostalo symboloi kerroksineen elintason

nousua. Mitä korkeampi kerros sitä parempi elintaso ja sitä enemmän vaihtoehtoja päästä uusiin hisseihin, jotka vievät ylöspäin eri kerroksiin ja huoneisiin jotka jokainen antavat lisää vaihtoehtoja ja elintason korotusta. Työssäkäyvä henkilö on hississä ja hissi liikkuu vähä vähältä kerroksia ylöspäin. Henkilö voi jäädä pois haluamassaan kerroksessa ja jäädä sinne etsimään uusia hissejä tai portaita. Pitkäaikaistyötön saapuu kerrostalon aulaan ja astuu hissiin. Hissin ovet eivät kuitenkaan sulkeudu koska hissi onkin epäkunnossa. Vaijerit ovat kuluneet ja korjauksessa kestää lapun mukaan jonkin aikaa. Lapussa pyydetään kärsivällisyyttä. Tällöin pitkäaikaistyöttömälle jää vaihtoehdoksi ottaa portaat. Ne ovat työläämpi kulkea kuin hissi, mutta niilläkin pääsee samaan paikkaan. Silti pitkäaikaistyöttömän täytyy laittaa enemmän energiaa päästäkseen seuraavaan kerrokseen kuin työtä tekevän tai hän voi odottaa korjauksen valmistumista. Silti joidenkin kohdalla havaitaan, että portaat joita pitkin he ajattelivat kavuta ovat myös epäkunnossa. Tällöin henkilölle jää vaihtoehdoksi jäädä odottamaan hissien korjausta. Korjauksen odottaminen on kuitenkin työlästä ja uuvuttavaa ja vaatii paljon odottajaltaan. Silti odottava palkitaan ja hän pääsee etenemään seuraavaan kerrokseen ennemmin tai myöhemmin. Kaikki eivät kuitenkaan jaksa odottaa ja aulan ovi vaikuttaa heistä yhä houkuttelevammalta vaihtoehdolta. He tietävät, että jos he menevät ovesta ulos, on jo aulaan pääseminenkin sen jälkeen työlästä, mutta he eivät vain jaksa enää ja siksi kävelevät ulos. Joukosta löytyy aina joku niin uhkarohkea, että hän uskaltaa ottaa ulkona olevat palotikkaat ja lähtee kapuamaan niitä pitkin kohti huippua.

Tällainen perin erikoinen vertauskuva minulle on välittynyt lukemani pitkäaikaistyöttömyyttä käsittelevän kirjallisuuden kautta. Saa sitten nähdä miten tutkimuksen tulokset vahvistavat tai heikentävät tätä mielikuvaa joka minulle on välittynyt pitkäaikaistyöttömien elämästä.

Kun puhutaan pitkäaikaistyöttömyydestä, nousee itselleni myös kysymys siitä mitkä asiat nostavat riskiä joutua pitkäaikaistyöttömäksi. Havaittu on ainakin se, että pitkäaikaistyöttömyyden riskiä nostaa irtisanominen (Poijula 2007, 48). Saattaako tämä johtua siitä, että tapahtuma on nöyryyttävä irtisanotulle ja hänen luottamuksensa omiin taitoihinsa ja kykyihinsä saa kolhun kun hän on yksi niistä joka ei kelpaa enää työkentälle työnantajansa silmissä? Henkilö myös alkaa kaikesti verrata itseään myös niihin yksilöihin joita ei irtisanottu. Tämä yhdistettynä suomalaiseen heikoksoon

itsetuntoon josta monesti kuulee puhuttavan, saattaa nöyryyttäväksi koetun tapahtuman kanssa yhdessä luoda henkilölle illuusion, ettei hän enää kelpaa työmarkkinoille. Saattaako tämä sitten edesauttaa henkilön ajautumista pitkäaikaistyöttömyyteen? Tämä on tietysti vain minun tulkintani asiasta.

Työnhakijan ikä on myös vaikuttava tekijä. Sitä vanhempi kuin työnhakija itse on, sitä isompi on riski työttömyyden pitkittymisestä (Poiijula 2007, 48). Naisilla on selvemmin havaittavissa työkyvyn heikkenemistä iän myötä kuin miehillä (Holm 2006, 6). Vaikuttaa siis siltä, että vanhetessaan ihmisten on vaikeampi päästä takaisin työn pariin. Selityksiä voi olla useampia. Yksi saattaa olla se, että vanhemman puoleinen työntekijä ei välttämättä kiinnosta työnantajia koska he saattavat uskoa ettei varttunut työnhakija purista yhtä tehokkaasti energiaansa töihin kuin nuoremmat yksilöt jotka myös paikkaa hakevat. Työnantajat saattavat myös pelätä iäkkään työnhakijan iän tuovan mukanaan enemmän sairauslomapäiviä kuin jos he ottaisivat työhön nuoremman.

Jos työnhakija on ollut useamman vuoden pois työmarkkinoilta, voi työnantaja myös pahimmillaan pitää tätä jonkinasteisena laiskuutena. Tästä syystä käy järkeensä, että mitä kauemmin on ollut työttömänä sitä enemmän täytyy olla motivaatiota markkinoida itsensä sisälle työpaikkaan. Työttömyyden pitkittyessä on myös vaara, että työtön työnhakija kehittää tapoja ja/tai käyttäytymismalleja joita ei pidetä valtaosan kansalaisten parissa hyväksyttävänä. Kun henkilöllä on päihdetaustaa ja/tai mielenterveydellisiä ongelmia, vaikuttavat ne varmasti myös työnhakuaktiivisuuteen. Totta kai näitä ongelmia voidaan hoitaa ja niin kai tehdäänkin, mutta kuinka helppo on ihmisen joka on kokenut itsensä pitkään riittämättömäksi työmarkkinoille ja ehkä jopa riittämättömäksi ihmisenä, lähteä hakemaan pää pystyssä töitä ja vakuuttaa työntarjoajalle, että hän on juuri se joka heidän tulisi palkata kyseiseen työtehtävään? Esittämäni kysymys on mielestäni mielenkiintoinen ja odotankin innolla saavani haastatteluiden myötä tähän itselleni esittämäni kysymykseen vastauksia.

Jos ei muuta niin ainakin se vaatisi minusta kohtuullisen tervettä itsetuntoa ja tietynkaltaista ”voittajan” roolia jotta henkilö voisi antaa työntarjoajille kuvan, että tässä minä nyt olen, olen kokenut kovia ja ollut poissa työelämästä, mutta nyt haluan sinne takaisin ja jos valitsette minut niin ette tule sitä katumaan. Avainasemassa on kaiketi kuntouttava työtoiminta ja työharjoittelut, sillä näitä kautta henkilö voi luultavasti saada

itseluottamusta itseensä ja kykyihinsä sekä tarvittavia taitoja jotta hän voi menestyksekkäästi hakea töitä. Myös uusia kykyjä tulee varmasti opittua. Tämä on minun oletukseni kuntouttavasta työtoiminnasta ja työharjoitteluista, mutta saa nähdä millaista palautetta tutkimukseen osallistuvat pitkäaikaistyöttömät työnhakijat antavat aiheiden tiimoilta.

Mielenkiintoista tutkimukseni kannalta on se, että vaikuttaisi siltä, että sosiaaliturva on muissa Pohjoismaissa Suomea korkeammalla tasolla. Myös työpolitiikkaa rahoitetaan muissa Pohjoismaissa enemmän kuin Suomessa. Työttömien kohtelussakin on havaittu merkittäviä eroja maiden välillä. Entisen työministerin Tarja Cronbergin (2007-2009) mukaan Suomessa työtöntä nöyrytetään. Työttömiä myös kahlehditaan hyvin spesifeillä säädöksillä. Suomessa vallitsee Cronbergin mukaan mentaliteetti jonka mukaan työtön on tilanteeseensa syyllinen itse ja vaikka yhteiskunnan velvollisuutena olisi tarjota kaikille työtä. Työtöntä aletaan myös helposti pitää Suomessa ikään kuin mahdollisesti järjestelmää hyväksikäyttävänä huijarina joka ei halua tehdä työtä. Niin asenteet, lomakkeet kuin pelisäännötkin ovat Cronbergin mukaan työttömiä nöyryyttäviä. Toimeentulon väärinkäyttö on Suomessa kuitenkin Stakesin tutkimuksen mukaan hyvin vähäistä. Vain marginaalinen 1% toimeentulotuen saajista on Suomessa huijareita. Mikäli Stakesin tutkimukseen on uskomisen, se tarkoittaa että 99% toimeentulon saajista todella tarvitsee toimeentulotuen eikä väärinkäytä sitä (Cronberg 2010, 85.)

Itselleni tuli yllätyksenä huijareiden vähäinen määrä toimeentulotuen saajien joukossa. Kyse on todellakin hyvin marginaalisesta määrästä ihmisiä. Olen samaa mieltä Cronbergin huomiosta jonka mukaan meillä helposti leimataan työtön itse syylliseksi tilanteeseensa. Itse olen monesti huomannut työn olevan suuri identiteetin määrittäjä maassamme ja näin myös alan yleistieto useassa kohtaa tekee selväksi. Mikäli henkilöltä on puuttunut työidentiteetti ja hän on sen sijaan työtön, on omassa lähipiirissäni ainakin katsottu aika nopeasti häntä vinoon.

Cronberg mainitsee, että on perin kohtuutonta antaa yhden prosentin toimeentulotuen saajista määrätä pelisäännöt. Tällä hän viittaa siihen miten nykyjärjestelmämme tekee väärinkäytösten välttämiseksi mitä tahansa. Tämä taasen johtaa vääjäämättä hyvin tiukkaan ja yksityiskohtaiseen sääntelyyn. Työttömän elämää säädelläänkin tällä hetkellä kahdellakymmenellä eri ajan määreellä. Säännösten ja byrokratian hinta on

mitattavissa myös rahassa, sillä niiden valvomiseen menee nykypäivänä alati kasvava määrä resursseja. Tämän vuoksi voimavarat menevät valvontaan sen sijaan että työnhakijoille etsittäisiin kaikista olennaisinta ja tärkeintä eli itse sitä työtä. Valvonnalla on myös toinen vaikutus. Se luo tyytymättömyyttä ja jopa aggressiivisuutta niin työntekijöissä kuin työnhakijoidenkin keskuudessa. Sanomattakin on selvää, ettei tämä lisää työttömän sitoutumista yhteiskuntaan eikä työhön (Cronberg 2010, 86.)

Aikamääreiden runsaus, säännökset ja byrokratian suuruus tulevat oletukseni mukaan kaikki esille tekemissäni haastatteluissa. Ainakin mikäli tekstiin on uskomisen, pitäisi näiden teemojen tulla tavalla tai toisella esille haastateltavien mielipiteissä sekä kommentteissa. Mielenkiinnolla odotan sitä mikä on haastateltavien kanta ja mielipiteet Cronbergin esittämiin säännönlaisuuksiin työttömien kohtelussa.

Järjestelmää joka säätelee työttömyyttä tulisi Cronbergin mukaan ennen kaikkea inhimillistää samalla yksinkertaistaen sitä. Liian nopeasti työttömään lyödään työttömän lähtemätön leima otsaan. Esimerkkinä toimii lomakkeet joihin päivittäin kirjataan työtön, työtön, työtön. Tällainen ruokkii työttömyyden identiteetin omaksumista ja aiheuttaa sen, että ihmiset menettävät työntekijä identiteettinsä (Cronberg 2010, 88.)

Työllistämisen prosessin ja toimeentuloturvan inhimillistäminen ja yksinkertaistaminen ovat omasta mielestäni lähtökohtaisesti ajatusmaailmaltaan hienoja tavoitteita. Kysymys herää, että mitä tällainen virtaviivaistaminen ja inhimillisyyden lisäys voisi olla ja minkälaisia vaikutuksia sillä olisi pitkällä aikavälillä maahamme. Teemahaastatteluista saatan saada tähän asiaan vihiä. Hyvä on myös mielestäni muistaa, että Cronberg on paitsi entinen työministeri, myös tietysti poliitikko. Poliittiset intressit ovat näin ollen myös varmasti antaneet hänen huomioihinsa ja niiden kohdistuneisuuteen oman sävyksensä mikä on hyvä pitää mielessä.

4 TYÖTTÖMYYSTURVAJÄRJESTELMÄSTÄ

Työttömyysaikaisia toimeentuloetuuksia on kolme. Nämä ovat peruspäiväraha, ansiopäiväraha ja työmarkkinatuki. Työttömyyspäiväraha maksetaan joko peruspäivärahana tai ansiopäivärahana (Sosiaali- ja terveysministeriö. 2010). Suomessa työttömyysturva-asioiden vastuu on jaettu työ- ja elinkeinoministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön kesken. Työttömän ilmoittauduttua työttömäksi työnhakijaksi työ- ja elinkeinotoimistoon ja sen jälkeen kun hän haluaa hakea työttömyysetuutta, antaa työ- ja elinkeinotoimisto työvoimapolitiittisen lausunnon työttömän työnhakijan oikeudesta työttömyysturvaan (Työ- ja elinkeinotoimisto. 2010).

Kun ollaan Sosiaali- ja terveysministeriön vastuualueella Kela sekä työttömyyskassat ovat vastuussa työttömyysetuuden maksamisesta. Ansiopäivärahan maksamisesta huolehtivat työttömyyskassat. Työmarkkinatuen ja peruspäivärahan maksaminen on Kelan vastuulla. Työttömyyskassojen ohjaus ja valvonta kuuluvat Vakuutusvalvontavirastolle. Kansaneläkelaitos ja työttömyyskassat hoitavat työttömyysetuuden omavastuuajaksi, työssäoloehdon täyttymiseen, sekä etuuden keston ja määrään liittyvät asiat (Työ- ja elinkeinotoimisto. 2010).

Mikäli työtön työnhakija on syntynyt ennen vuotta 1950 ja on pitkäaikaisesti työtön, voi hän saada työttömyyseläkkeen. Työttömyyseläkettä maksetaan kansaneläkelain ja ansioeläkelain mukaan. Vuoden 1950 ja sen jälkeen syntyneille korvataan työttömyyseläke työttömyysturvan lisäpäivillä (Sosiaali- ja terveysministeriö. 2010).

Työttömyyspäivärahaa aletaan maksaa siitä päivästä kun työtön työnhakija on ollut yhteensä seitsemän työpäivää työttömänä työvoimatoimistossa. Tätä ennen henkilön on pitänyt ilmoittautua henkilökohtaisesti työ- ja elinkeinotoimistoon työttömäksi työnhakijaksi jotta hän saa oikeuden työttömyysetuuteen (Työ- ja elinkeinotoimisto. 2010). Työttömyyspäivärahaa voi saada enintään 500 työttömyyspäivältä. Edellytys työttömyyspäivärahan saannille on, että työssäoloehto täyttyy. Tämä täyttyy silloin kun työtön on ennen työttömäksi jäämistä ollut palkkatyössä tai hän on työskennellyt yrittäjänä työttömyysturvalaissa säädetysti. Tämän jälkeen työttömällä saattaa olla

oikeus työmarkkinatukeen. Ansiopäiväraha ja peruspäiväraha maksetaan muuten samoista syistä, mutta ansiopäivärahan saamisen edellytys on työttömyyskassan jäsenyys (Sosiaali- ja terveysministeriö. 2010).

On mielestäni hyvä huomata, että työttömyysturva-oikeuden säilyminen ei ole automaatio. Sen edellytyksenä on, että henkilön työnhaku pysyy voimassa. Työ- ja elinkeinotoimistoon tulee myös ilmoittautua viimeistään annettuna työnhaun uusimispäivänä. Tämän lisäksi yhtenä työttömyysturva-oikeuden edellytyksenä on se, että henkilö ilmoittaa yhteystietonsa. Yhteystiedot tulee myös pitää ajan tasalla. Työttömän työnhakijan on myös vastattava työ- ja elinkeinotoimiston yhteydenottoihin (Työ- ja elinkeinotoimisto. 2010).

Näiden yllä olevien työttömyysturva-oikeuden säilymisen edellytyksien lisäksi työttömän tulee olla työmarkkinoiden käytettävissä, mikäli hän haluaa säilyttää oikeutensa työttömyysturvaan. Työtön työnhakija saa kylläkin asettaa rajoituksia, jotka estävät koulutuksen tai työn vastaanottamisen, mutta tällöin hän ei ole työmarkkinoiden käytössä. Mikäli henkilöllä on esteitä, varataan niiden poistamiseen hänelle kohtuullinen aika. Esimerkkeinä tällaisista esteistä toimivat kulkuyhteydet ja lastenhoidon järjestäminen. Henkilö joka on estynyt olemaan työmarkkinoilla sairaalahoidon tai asevelvollisuuden vuoksi ei myöskään ole oikeutettu työttömyysturvaan (Työ- ja elinkeinotoimisto. 2010).

On hyvä muistaa, että työmarkkinatukeen sovelletaan tarvehankintaa. Tarveharkinnalla tarkoitetaan tässä tapauksessa sitä, että henkilön omat tulot alentavat saadun tuen määrää. Myös puolison tulot vaikuttavat saadun tuen määrään. Vanhempien luona asuminen laskee myös saatavan tuen määrää. Tarvehankintaa ei kuitenkaan sovelleta työttömään ensimmäisen 180 maksupäivän aikana, mikäli hän alkaa saada työmarkkinatukea pudottuaan ensin päivärahalta. Tarvehankinta ei myöskään päde 55 vuotta täyttäneisiin työttömiin. Joissain tilanteissa tukia voidaan korottaa. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta toimii se, että työtön on osallistunut työmarkkinapoliittisiin toimiin (Virjo, Aho & Koponen 2006, 22.)

Työmarkkinatuki on suurimmilta osin kestoajaltaan rajoittamaton. Työmarkkinatuen saanti voidaan henkilöltä kylläkin keskeyttää. Näin menetellään silloin kun henkilö

kieltäytyy työpaikasta tai aktivointitoimesta joka hänelle on osoitettu. Rajoituksia työmarkkinatuen saannissa on myös, mikäli henkilö on alle 25-vuotias eikä hänellä ole ammattitutkintoa. Henkilöllä on myös odotusaika kun hän tulee työmarkkinoille ilman ammattitutkintoa. Tukea alkaakin saada vasta kun henkilö on ollut työelämässä vähintään viisi kuukautta. Tämä tarkoittaa työtä, yrittäjänä olemista, työvoimapolitiisessa toimessa olemista tai työttömänä olemista (Virjo ym.2006, 23.)

5 HEIKENTYNEEN TOIMINTAKYVYN, IÄN JA KOULUTUKSEN VAIKUTUS TYÖNHAKIJAN TYÖLLISTYMISEEN JA ELÄMÄÄN

Heikko terveystila vaikuttaa usein henkilön omaan toimintakykyyn. Nykyajan työelämää pidetään suurimmilta osin vaativana joten jos työttömän toimintakyky on alentunut, vaikuttaa se taatusti monen kohdalla myös hänen kykyynsä päästä ja osallistua työmarkkinoille. Toimintakyvyn lasku monissa tapauksissa rajoittaa niitä työtehtäviä joissa henkilö voi työskennellä. Pahimmassa tapauksessahan toimintakyvyn raju lasku voi estää työntöön täysin. Tällöin kyseessä on täysi työkyvyttömyys (Parpo 2007, 46.)

Toisille heikko terveydentila merkitsee siis täydellistä kyvyttömyyttä osallistua työelämään. Stakesin raportissa tuli minulle hyvin selväksi, että osalle työttömistä varsinainen syy työttömyyteen on alentunut toimintakyky (Parpo 2007, 46). Alentunut toimintakyky myös vähensi motivaatiota osallistua innokkaasti työn hakemiseen ja tekemiseen. Varsinkin niissä tapauksissa, joissa työtön työnhakija sairasti toistuvasti, oli hänen työnhaku motivaationsa hyvin alhaalla. Pientä katkeruuttakin oli osan haastateltavien mielessä. Varsinkin jos heidät oltiin laitettu töihin jossa heidän vaivansa työolojen myötävaikutuksen vuoksi uusiutui (Parpo 2007, 46-48). Tällainen harmillinen tilanne lisää omasta mielestäni tyytymättömyyttä työllistämistoimintaa kohtaan ja rikkoo sitä luottamusta joka vallitsee työttömän asiakkaan ja työvoimatoimiston välillä.

Työttömyyden pitkittyminen lisää myös sairastelua. Toistuva työttömyys vaikuttaa selvästi myös työttömän mielialaan aiheuttaen joillekin ahdistusta ja masentuneisuutta (Parpo 2007, 48, 50). Jos tämän mielialan laskun lisäksi työttömän taloudellinen tilanne on huono ja/tai tukiverkko ei toimi niin hyvin kuin se voisi, voidaan vain miettiä kuinka haastavaa on saada itsensä repäistyä takaisin kokopäivätyön pariin. Tämän tutkimuksen haastatteluosiossa yksi puheenaihe onkin hankkeen asiakkaiden kokemukset omasta henkisestä terveydestään sekä siihen vaikuttavat asiat.

Monet Parpon raportin haastateltavat tuntuvat minusta kyllä osaavan arvioida omaa terveyttään ja sen vaikutusta heidän mahdollisiin tuleviin työpaikkoihinsa melko hyvin (Parpo 2007, 48-50). Useampi heistä mainitsee kuinka he saattavat rajata niitä paikkoja joihin hakevat sen perusteella kuinka raskas ja tätä kautta vaarallinen työ heille olisi olemassa olevan sairauden tai terveydentilan vuoksi. esim: tekstissä sydänvikainen työtön kuvailee melko yksityiskohtaisesti, minkälaisia töitä hän ei voi tehdä terveydentilansa vuoksi ja kertoo välttävänsä niitä tietoisesti. Rahan vuoksi kun ei hänen mukaansa kannata henkeään menettää (Parpo 2007, 47). Eräässä tapauksessa toinen henkilö haki työtä joka sisälsi raskaita hommia huolimatta siitä että hän kärsi selkävaivoista ja pääsikin paikkaan töihin. Henkilön selkä kipeytyykin tästä syystä silloin tällöin ja hän kuvailee tämän pilaavan joitakin hänen päiviään täysin. Mies kuitenkin sinnittelee työssä tästä huolimatta pyrkien minimoimaan tuskan suunnittelemalla työprosessin mahdollisimman hyvin (Parpo 2007, 47). Tutkimuksen kannalta haluankin avata pitkäaikaistyöttömien kokemuksia aktiivointitoimenpiteissä itselleni ja tutkimuksen lukijoille, jotta heidän arkensa ja siihen liittyvät kokemukset tulisivat tutummiksi yhä useammalle. Tämä voi mielestäni olla yksi tiedon kanava jota kautta hanketta kyetään halutessaan kehittämään mikäli halutaan ottaa hankkeen asiakkaiden tarpeet ja todellisuus yhä vahvemmin huomioon heidän kanssaan tehtävässä työssä.

Stakesin raporttia analysoimalla saan sen myös irti, että monet työttömät vaikuttavat olevan heikentyneestä fyysisestä terveydentilastaan huolimatta valmiit tekemään työtä joka saattaa olla heille fyysisesti hyvin raskasta. Vain hengenvaara sydänviasta johtuen sai yhden haastateltavan suoraan torjumaan tiettyjä työpaikkoja. Kuitenkin on hyvä huomata, että ne joiden henkinen terveydentila oli laskenut, eivät kuitenkaan hakeneet töitä tai opiskelleet kuten ne joilla oli vain fyysisiä vaivoja. Näin ollen sain sellaisen

vaikutuksen raportista, että alentunut henkinen terveys näyttäisi tietyllä tavalla vaikuttavan enemmän työttömien työnhakuun kuin alentunut fyysinen terveys. Työttömien työllistämispalveluissa tulisi siis huomioida sekä asiakkaan fyysinen että henkinen hyvinvointi. Tästä johtuen haastatteluissani aion kysyä pitkäaikaistyöttömien selvittely- ja aktivointikokeiluun osallistuneilta kuinka he kokivat, että heidän terveydentilansa otettiin huomioon palveluissa. Kaikillahan osallistuneilla oli myös pakollinen terveystarkastus, joten tärkeää on myös kysyä heiltä miten he kokivat sen ja osattiinko heitä auttaa sekä ohjata ammattitaitoisesti eteenpäin. Entä miten mahdollinen sairaus vaikutti heidän työttömyysaikaansa?

Työttömyystilastoista käy myös ilmi että 1990-luvun puolenvälin jälkeen työttömyys on kohdistunut hyvin paljolti juurikin ikääntyneeseen työvoiman osaan. Toinen hyvin paljon mediassa puhuttu aihe työttömyyteen liittyen on ilman muuta kasvava nuorisotyöttömyys, jota globaali taloudellinen taantuma on taatusti edesauttanut nousemaan yhä korkeammaksi. Lukemassani tutkimuksessa haastateltavat työttömät työnhakijat toivat esille kuinka heistä selvästi tuntuu työtä hakiessa siltä että heitä mieluummin palkattaisiin nuorempia työntekijöitä. Haastateltavien keski-ikä oli 48 vuotta. Iän tuomia vaikeuksia liittyä työelämään oli Stakesin tutkimuksen haastateltavista monilla (Parpo 2007, 51).

Iän painoarvo työllistymisen esteenä koettiin myös suureksi Stakesin raportissa haastatelluiden parissa. Näin niissäkin tapauksissa joissa henkilöllä oli mittava työhistoria, hyvä kielitaito sekä hyvä fyysinen kunto. Eräs tutkimuksen haastateltavista vertasi kokemaansa ikärasismia työnhaussa Etelä-Afrikan pahamaineisiin alueisiin nimittäen työhönottoa sortojärjestelmäksi (Parpo 2007, 51-52). Tästä minulle herää kysymys siihen, että kuinka hyvin työllistämistoiminnassa otetaan huomioon iäkkäämmät työttömät työnhakijat? Mikäli Stakesin tutkimukseen on uskominen, tarvitsevat ikääntyneet pitkäaikaistyöttömät ylimääräisen paljon tukea työllistyäkseen jo pelkästään iästään johtuen. Entä kyetäänkö heidän vahvuutensa paikallistamaan ja sitä kautta vahvistamaan heidän vetovoimaansa työnhaussa? Entä miten he kokevat henkilökunnan ja järjestelmän kohtelevan heitä? Onko mahdollista, että osalle iäkkäistä työnhakijoista työttömänä oleminen on raskaampaa kuin nuoremmille työnhakijoille heidän korkeammasta iästään johtuen?

Työllisyyden edistämisen ja työttömyyden vähentämisen yhtenä kulmakivenä on pidetty jo pitkään työttömien osaamistaidon nostamista ja osaamistaidon kohdentamista sellaisille aloille joissa työvoimalle on kysyntää. Rakenteellinen työttömyyden aikakautena työvoiman kysyntä on voimakkainta työpaikoissa joissa vaaditaan modernia monialaista osaamista. Teollisuustöiden osuus työmarkkinoista on nykyisin myös vähentynyt kun taas palvelualan työt ovat lisääntyneet. Kielellisten ja sosiaalisten taitojen tärkeys on kasvanut roimasti kuin myös uusimman informaatioteknologian hallintakyky (Parpo 2007, 53). Saatavissa olevan työn määrään ja laatuun vaikuttaa eräs toinenkin asia. Kyseessä on paljon puhuttu alueellinen murros jonka ansiosta haja-asutusalueilta muutetaan suurin joukoin niin sanottuihin kasvukeskuksiin, joilla on riittävästi vetovoimaa. Työpaikkakasvu on tästä johtuen painottunut Helsingin, Oulun, Tampereen, Turun, Salon ja Jyväskylän seutukunnille (Blom, Melin & Pyöriä 2001, 49).

Kuten aiemmin jo huomasinkin, liittyvät osaamistaito ja työttömyys toisiinsa. Esimerkkinä tästä toimii se, että työttömyys kohdistuu kaikkein eniten henkilöihin joilla on alhainen koulutustausta. Koulutetut pitkäaikaistyöttömät kokivat myös kouluttamattomia enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa omaan työttömyys tilanteeseensa (Pietiläinen 2005, 92). Näiden faktojen vuoksi on mielestäni hyvin tärkeää, että teemahaastattelun kysymyksissäni pyrin ottamaan selvää kuinka pitkäaikaistyöttömät ovat kokeneet eri pitkäaikaistyöttömien selvittely- ja aktivointikokeilun vaiheiden ottaneen huomioon työvoiman kysynnän muutokset. Kiinnostavaa on myös se onko pitkäaikaistyöttömille hankittu tarvittavaa koulutusta joka on edesauttanut heidän työllistymistään? Entä onko valinta tehty heidän mielestään oikein ja missä voisi olla parantamisen varaa? Itseäni kiinnostaa myös miten koulutuksen omaavien työttömien kokemukset omasta työttömyysajastaan eroavat niistä yksilöistä joiden koulutustausta on vaatimaton.

6 AKTIVOINTISUUNNITELMAN SISÄLTÖ JA LAIN VAIKUTUS SEN SISÄLTÖÖN

Porin kaupunki toteutti pitkäaikaistyöttömien palvelutarpeen selvittelyhankkeen yhteistyössä Porin seudun TE-toimiston kanssa. Selvittely- ja aktivointikokeilu toteutettiin 1.3.2008-28.2.2010 välisenä aikana ja hankkeen toiminta-alueena oli Pori. Pitkäaikaistyöttömien palvelutarpeen selvittelyhankkeen tarkoituksena oli saada selvitettyä syitä pitkäaikaistyöttömyyteen, tehdä asiakkaille palvelutarvekartoitus, ohjata asiakas terveystarkastukseen ja palveluiden pariin sekä aktivoida asiakasta (H. Kaunismäki & J. Laine, henkilökohtainen tiedonanto 2.3.2009).

Vuonna 2006 tuli voimaan työmarkkinauudistus jonka ansiosta kunnat maksavat puolet yli 500 päivää työmarkkinatukea saaneiden henkilöiden työmarkkinatuesta jos asiakas ei ole aktivointitoimenpiteessä. Tämän lisäksi tuli toimeentulotuki uudistus. Kyseisessä uudistuksessa perustoimentulotuki erotettiin kokonaistoimeentulotuesta. Valtionosuus tällä hetkellä perustoimeentulotuesta on 50 %. Uudistuksien tarkoituksena on se, että kunnat käyttäisivät aktivointitoimenpiteitä ja niiden avulla puuttuisivat pitkäaikaistyöttömien tilanteisiin. Kuntien maksuvelvollisuus poistuu mikäli jokin kolmesta siihen oikeuttavasta asiasta toteutuu. Nämä ovat työssäoloehto, pysyvä eläke tai kuolema (H. Kaunismäki & J. Laine, henkilökohtainen tiedonanto 2.3.2009).

Pitkäaikaistyöttömien selvittely – ja aktivointikokeilun alkutilanne oli seuraava. v. 2005 työmarkkinatukea yli 500 päivää saaneita asiakkaita oli kaiken kaikkiaan noin 1500. Vuoden 2008 syyskuun lopussa samainen luku oli 791 henkilöä. Pitkäaikaistyöttömien määrään laskuun vaikuttivat työ- ja elinkeinotoimisto, Porin seudun työvoiman palvelukeskus ja Kaha-hanke. Pitkäaikaistyöttömien selvittely- ja aktivointikokeilun aloittaessa niin sanotulla maksulistalla oli arviolta 900 asiakasta. Sama luku oli Joulukuussa 2008 hieman alle 700 asiakasta. Vuoden 2008 kuluessa listalla on ollut kaiken kaikkiaan 1400 henkilöä (H. Kaunismäki & J. Laine, henkilökohtainen tiedonanto 2.3.2009).

Pitkäaikaistyöttömien selvittely- ja aktivointikokeilun ensimmäinen vaihe on se, että sen toteutuksesta ilmoitetaan niille asianomaisille henkilöille jota se lainopillisesti koski. Tällä tarkoitetaan siis niitä listoilla olevia pitkäaikaistyöttömiä, jotka eivät ole pysyvällä eläkkeellä tai kuolleita ja ovat saaneet työmarkkinatukea vähintään 500 päivältä. Kutsu lähetettiin asianomaisille heidän kotiinsa kirjeitse. Kirjeessä ilmoitetaan kokeilun toteutuksesta ja siitä, että sen tarkoituksena on selvittää pitkäaikaistyöttömien palvelutarvetta sekä edistää heidän mahdollisuuksiaan työllistyä. Heidät kutsuttiin samalla infotilaisuuteen jossa asiasta kerrottiin enemmän. Infotilaisuudessa ja kirjeessä selitettiin että jokaiselle hankkeessa mukana olevalle annetaan ilmainen terveystarkastus (H. Kaunismäki, henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2009).

Infotilaisuuden jälkeen asiakkaat etenivät seuraavaan vaiheeseen. Vaiheen aikana heidät kutsuttiin työvoimatoimistoon haastatteluun. Haastattelun aikana täytettiin palvelutarpeen arviointilomake työvoimaohjaajan ja sosiaalihojaajan kanssa. (H. Kaunismäki, henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2009/Liite 1).

Terveystarkastukseen mentiin haastattelun jälkeen. Terveystarkastuksen jälkeen asiakas kutsuttiin aktivointisuunnitelman tai työnhakusuunnitelman tekoon jonka aikana kartoitettiin hänen tämänhetkinen tilanteensa. Samalla tehtiin jatkosuunnitelma ja mikäli tarve niin vaatii, ohjattiin kunnan palveluihin, jotka olivat asiakkaalle tarpeellisia (H. Kaunismäki, henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2009).

Kuitenkin kuten liitteestä näkyy, asiakkaan eteneminen prosessissa ei ole välttämättä aina aivan niin yksinkertainen kuin Porin kaupungin ja Porin seudun TE-toimiston materiaali antaa ensin ymmärtää. Tämän vuoksi etenemisprosessista onkin tehty kaavio jonka tarkoituksena on selventää tapahtumien kulkua pitkäaikaistyöttömien selvittely- ja aktivointi kokeiluun osallistuneille. Erinäiset toiminnot voivat ilmeisesti mennä ja menevätkin päällekkäin joissain kohdin (Liite 1, 2009). Itselleni jäi hieman epäselväksi kuinka tarkalleen ottaen eri prosessit toimivat ajallisesti. Huolellisen tutustumisen myötä minusta alkoi tuntua, että aloin tajuamaan prosessin kulkua paremmin. Tämä sai minut kuitenkin ajattelemaan, että kun kerran minulla kyseistä alaa opiskelleella tuntui olevan hankaluuksia saada otetta prosessista, niin mitenköhän pitkäaikaistyöttömät mahtoivat asian kokea? Väkisinkin tulee mieleeni, että se vaati ponnisteluja pitkäaikaistyöttömiltä ja hyvää ohjausta haastattelu/infotilaisuudessa työvoimaohjaajalta

ja sosiaaliohjaajalta, jotta asia tulisi täysin selväksi. Asiakkaiden kanssa toteuttamani haastattelut vastaavat todennäköisesti tähän kysymykseen, sillä palveluiden ymmärrettävyyden aste ja selkeys ovatkin kysymyksissäni ottaessani selvää asiakkaiden kokemuksista hankkeesta.

6.1 Haastattelu Työvoimatoimistossa

Haastattelutilaisuudessa työvoimaohjaaja ja sosiaaliohjaaja kävivät asiakkaan kanssa läpi hänen palvelutarvettaan. Tämä tapahtui haastattelemalla häntä työvoimatoimistossa ja täyttämällä palvelutarpeen arviointilomaketta. Lomakkeessa kysyttiin mm. milloin asiakas on ollut viimeksi työssä. Myös itse työpaikkaa ja työsuhteen kestoa kysyttiin. Arviointilomakkeessa kysyttiin myös mitä toimenpiteitä asiakas on käynyt läpi. Näihin toimenpiteisiin kuuluivat mm. kurssit, kuntouttava työtoiminta, työkokeilu, kuntoutus ja työelämävalmennus/työharjoittelu. Rajoitteita ja esteitä työllistymiselle kysyttiin lomakkeessa myös. Asumisesta ja perhetilanteesta oli myös omat kysymyksensä sekä kysymys siitä rajoittavatko asiakkaan perheessä olevat sairaudet tai erityislapset hänen työllistymistään. Asiakkaan lapsuudesta kysyttiin sekä hänen koulumenestyksestään. Tupakoinnista, lääkityksestä ja huumekekokeiluista oli myös kysymys (Liite 2, 2009).

Asiakasta pyydettiin myös haastattelun aikana määrittelemään hänen omat voimavaransa ja vahvuutensa. Itsetunto pyydettiin arvioimaan asteikolla 1-10. Hoitosuhteet olivat myös yksi kysymysalue. Taloudellinen tilanne mietitytti arviointilomakkeessa myöskin. Tietysti rikosrekisteristä ja tuomioista kysyttiin lomakkeessa koska ne osaltaan vaikuttavat varmasti siihen mitä jatkotoimenpiteitä asiakkaalle voi kaavailla. Tärkeintä työkokemusta ja asiakkaan unelmia haluttiin selvittää lomakkeessa. Jatkokysymyksenä oli, miten asiakas voisi itse tehdä päästäkseen lähemmäs omaa unelmaansa. Onnistumisen kokemuksia sekä sitä miten asiakas pääsi niihin tiedusteltiin lomakkeen lopuksi (Liite 2, 2009).

Minua jäi askarruttamaan arviointilomakkeessa muutama asia. Lähtökohtaisesti aihealueet ovat mielestäni erittäin hyviä ja ilman muuta niihin liittyvä tieto tulisi selvittää asiakkaiden kohdalla jotta heille saataisiin hankittua heidän työllistymistään tai tilannettaan parhaiten parantava palvelu. Minua kuitenkin hämmästytti se kuinka

henkilökohtaisia ja yksityisiä kysymyksiä alettiin esittää jo arviointilomakkeen alkupuolella. Perinteisestihän arkaluontoiset ja aihealueiltaan hieman herkemmat aihealueet tulisi laittaa haastattelun aivan loppuun ja silloinkin mielellään lomakkeelle johon haastateltava merkitsee miten aihealueet ovat läsnä hänen elämässään (Hirsjärvi & Hurme 2010, 115). Muuten vaarana saattaa olla haastateltavan passivoituminen koko loppuhaastattelun ajaksi joka saattaa johtaa tietojen vääristymiseen ja/tai asiakkaan kasvavaan haluttomuuteen osallistua itse hankkeeseen haastattelun jälkeen.

Luottamustahan tulisi ensin hankkia haastattelun aikana ennen kuin aivan loppuun ollaan ikään kuin niinkin tuttuja, että voidaan mennä kaikista arimpiin kysymyksiin. Näistä syistä johtuen olisin itse laittanut esim. kysymykset lapsuudesta, sairauksista ja hoitosuhteista arviointilomakkeessa aivan loppuun. Omassa teemahaastattelussani olenkin näin asian tehnyt, eli kaikki arkaluontoiset kysymykset ovat teemahaastattelun lopussa. Kysymysten vastauksille on mielestäni myös ehkä liian vähän tilaa. Toisaalta siis kysymykset ovat omasta mielestäni oikeat ja vievät haastattelua kohti päämäärää, mutta jos kirjoitustilaa on näinkin rajallisesti voi kaiken olennaisen saaminen pieneen tilaan osoittautua paikoitellen perin haastavaksi. Työvoimaohjaajalta ja sosiaaliohjaajalta vaaditaan myös mielestäni erittäin hyvää tilannetajua jotta he kykenevät esittämään kysymykset sopivassa muodossa, sillä lomakkeessa on vain asiansanoja eikä varsinaista kysymyslausetta joka olisi mietitty loppuun asti tarkasti. Voihan näinkin asian tehdä, mutta se vaatii toteuttajiltaan erittäin tarkkaa sanojen käyttöä ja havainnointikykyä (Hirsjärvi & Hurme 2010, 103). Lomakkeiden heikkoutena on myös se, että vaikka tutkijan mielestä hänen luomansa vastausvaihtoehdot ovat kattavia, on totuus se, että hyvin harvoin niillä päästään käsiksi haastateltavan omaan ajatusmaailmaan tai saataisiin hänen oman maailmankuvansa olennaisimmat puolet (Hirsjärvi & Hurme 2010, 37).

6.2 Terveystarkastus

Haastattelun jälkeen asiakas saatettiin ohjata työterveyshoitajan vastaanotolle. Terveystarkastuksen aikana työterveyshoitaja kävi läpi asiakkaan terveyden tilannetta haastatteleamalla ja samalla täyttämällä terveydentilan kartoituskaavaketta asiakkaan kanssa. Näihin kuuluivat mm. verenpaineen mittaus, BMI, pituus, paino. Myös

tarvittaessa näön tutkimus käyttäen E-taulua tai Pef mittaus. Tarvittaessa tehtiin lähete laboratoriokokeille. Asiakkaalle annettiin myös täytettäväksi BDI ja Audit kaavakkeet kotiin. Terveystarkastuksen lopuksi varattiin myös 2. aika työterveyshoitajalle (H. Kaunismäki, henkilökohtainen tiedonanto 18.11.2009).

BDI lomake on Beck nimisen psykiatrin 1960 luvun USA:ssa kehittämä lomake joka auttaa mittaamaan henkilön henkistä olotilaa. Sen avulla pyritään siis saamaan kuva mahdollisesta masennuksesta, sen oireista ja vaikuttavuuksista asiakkaan elämässä. Lomake toimii itsearviointin perusteella. Lomakkeessa on otettu huomioon se, että masentuneisuus ilmenee erilaisina oireina. Näitä ovat toiminnalliset, affektiiviset, kognitiiviset ja somaattiset oireet.

Audit kyselytesti mittaa asiakkaan alkoholin kulutusta. Kyselyn tarkoituksena on selvittää onko asiakkaan alkoholinkäyttö sellaisella asteella, että siitä on hänelle haittaa tavalla tai toisella. Liiallinen tavaksi muotoutunut systemaattinen alkoholinkäyttö vähentää asiakkaan valmiuksia työllistyä ja osallistua yhteiskunnan toimintoihin optimaalisesti. Tästä syystä asian esille ottaminen on perin tärkeää kun halutaan saada asiakas aktivoitua.

Toisella vastaanotokerralla käydään läpi Audit ja BDI lomake asiakkaan kanssa. Aiheista keskustellaan ja annetaan ohjausta. Laboratoriotuloksista puhutaan myös. Asiakas ohjataan tässä vaiheessa myös tilanteen niin vaatiessa esim. A-klinikalle, VOR:iin tai erityistyöntekijöille. Lääkärille varataan myös aika tarvittaessa. Seuranta suoritetaan seuraamalla lääkärinkäynnin tuloksia ja raportoimalla työvoimaohjaajalle ja sosiaaliohjaajalle.

6.3 Lääkärin vastaanotto

Lääkärin vastaanotolla terveydenhoitajan terveystarkastuksen kirjaus katsotaan läpi. Lääkäri tulkitsee myös mahdolliset laboratoriovastaukset. Lääkäri arvioi myös yksilön työkyvyn sekä tekee tarvittavat läheteet. Jos tilanne niin vaatii, varataan myös uusi aika lääkärin vastaanotolle. Mikäli tarpeellista, asiakas siirtyy tämän jälkeen sairauslomalle ja

hänelle tehdään hoitosuunnitelma (H. Kaunismäki, henkilökohtainen tiedonanto 18.11.2009).

6.4 Aktivointisuunnitelman/työnhakusuunnitelman tekeminen

Prosessikaaviosta (Liite 1) käy ilmi, että pitkäaikaistyöttömien selvittely ja aktivointikokeilun päätepisteenä voidaan pitää aktivointisuunnitelman tai työnhakusuunnitelman tekoa. Asiakas tekee aktivointisuunnitelman/työnhakusuunnitelman työvoimatoimistossa työvoimaohjaajan ja sosiaalihojaajan kanssa yhteistyössä. Suunnitelman teon jälkeen hänet ohjataan palveluiden piiriin.

Aktivointisuunnitelmat/työnhakusuunnitelmat tehdään siis aina yhteistyössä työvoima- ja sosiaaliviranomaisten kesken. Työvoimatoimistolla ja kunnan sosiaalitoimella on kuitenkin perinteisesti ollut erilaiset tehtävät kun niitä tutkitaan perusteellisesti. Myös viranomaisten lähestymistavat asioihin ja tapauksiin ovat toisistaan poikkeavia (Ala-Kauhahuoma & Saarijärvi 2004, 60). Toisaalta kun mietitään asiaa tarkemmin, voidaan kaikesta todeta, että mikäli projektin aikana tehty yhteistyö asiakkaan hyväksi sujui työvoimaohjaajan ja sosiaalihojaajan välillä hyvin, on asiakas saanut mahdollisesti laadukasta palvelua. Kun kaksi osaavaa ihmistä laittaa päänsä yhteen asiakkaan kanssa ja tuovat kummatkin erikoisosaamisensa pöytään suunnitelman tekemiseksi, niin luulisi tuosta nyt hyötyvän asiakas kuin asiakas. Tämä on kuitenkin spekulatiivista, ja vastauksen tähän esittämäni kysymykseen saan toivottavasti haastatteluideni myötä.

Aktivointisuunnitelman/työnhakusuunnitelman tekemisen idea on saattaa pitkään työttömänä ollut asiakas työelämään. Aktivointisuunnitelman sisältöön voidaan lisätä myös sellaisia palveluita jotka edistävät asiakkaan työllistymismahdollisuuksia. Näihin sisältyvät työvoimatoimiston palvelut, kuntouttavaa työtoimintaa sekä erinäisiä sosiaali-, terveys-, koulutus- ja kuntoutuspalveluita (Ala-kauhahuoma ym. 2004, 23).

Kuntouttavaa työtoiminnan laki tuli voimaan 1.9.2001. Mikäli asiakas täyttää edellytykset jotka laissa tuodaan esille, kutsutaan hänet tekemään aktivointisuunnitelmaa. Hankkeen pariin hänet tuotiin, mikäli hän oli saanut työmarkkinatukea 500 päivältä. Asiakkaan tulee osallistua aktivointisuunnitelmaan

mikäli hän täyttää edellytykset. Jos asiakas sai työmarkkinatukea ja ilman perusteltua syytä kieltäytyy ottamasta osaa aktivointisuunnitelman laatimiseen, menettää hän oikeutensa työmarkkinatukeen 60 päivän ajaksi alkaen kieltäytymispäivästä. Jos asiakas saa toimeentulotukea, voidaan myös sen perusosaa leikata enimmiltään 20 %. Työnhakijana olleessaan henkilön tulee osallistua aktivointisuunnitelman tekemiseen kunnes hän on täyttänyt työttömyysturvalain työssäoloehdon (Ala-kauhaluoma ym. 2004, 25).

Aktivointisuunnitelman/työnhakusuunnitelman aikana asiakasta voidaan informoida hänen velvoitteistaan ja oikeuksistaan ollessaan toimenpiteessä. Sosiaali- ja terveystalvuluista voidaan puhua asiakkaalle kuten myös tarvittaessa toimeentulotuen hakemisesta ja sen myöntämisperusteista. Asiakkaalta kysytään myös mitä hän itse toivoisi aktivointisuunnitelmaltaan. Tämän lisäksi kysyttiin millaisia toiveita asiakkaalla itsellään on koskien töitä ja koulutusta. Selvitystä tehtiin ilmeisesti myös siitä, mikä on aiheuttanut asiakkaan mielestä sen, ettei hän ole työllistynyt. Hänen elämäntilanteestaan puhutaan myös ja sen jälkeen tiedustellaan häneltä, että onko hän halukas etsimään töitä. (Ala-Kauhaluoma ym. 2004, 66).

6.5 Kuntouttava työtoiminta

Kun asiakkaan kanssa tehdään aktivointisuunnitelma, avaa se mahdollisuuden myös kuntouttavan työtoiminnan järjestämiseen. Kuntouttavan työtoiminnan tarkoituksena on parantaa asiakkaan omia mahdollisuuksia osallistua työvoimatoimiston järjestämiin aktiivitoimiin ja työmarkkinoille. Työtoiminta yritetään yksilöidä asiakkaan yksilöllisistä tarpeista lähtien. Sen järjestämisessä otetaan myös huomioon asiakkaan työ- ja toimintakyky niin, että työtoiminta johon asiakas osallistuu edistää hänen työllistymistään avoimille työmarkkinoille.

Kuntouttava työtoiminta on sosiaalipalvelua jota määrittelee sosiaalihuoltolaki. Kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä päättää kunta. Kuntouttavaa työtoimintaa voi järjestää itse kunta tai se voi sopia sen järjestämisestä toisen kunnan, kuntayhtymän, säätiön, yhdistyksen, valtion viraston tai uskonnollisen yhdyskunnan kanssa.

Kerrallaan kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään 3-24 kuukaudeksi. Asiakas saa osallistua kuntouttavaan työtoimintaan enintään 230 päivän ajan vuodessa. Kun kuntouttavan työtoiminnan jakso on sovittu, voi asiakas työskennellä enintään viitenä päivänä viikossa. Hänen tulee työskennellä vähintään yhtenä päivänä viikossa. Yhdessä päivässä kuntouttavaa työtoimintaa on vähintään neljä ja enintään kahdeksan tuntia. Kuntouttava työtoiminta ei ole työ- eikä virkasuhde, joten asiakas ei tästä syystä ole virkasuhteessa työtoiminnan järjestäjään. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistumista ei myöskään luetella työttömyysturvalain työssäoloehtoon oikeuttavaksi ajanjaksoksi. Se ei siis kartuta eläketurvaa. Kuntouttavan työtoiminnan aikana henkilöllä on tapaturmavakuutus jonka kunta järjestää. Kuntouttavaan työtoimintaan sovelletaan siis tästä syystä myös työturvallisuuslakia.

Mikäli alle 25-vuotias henkilö ei osallistu hänelle tarjottuun kuntouttavan työtoiminnan jaksoon menettää hän työmarkkinatuen määrääjäksi tai hänen toimeentulotukeaan voidaan laskea siinä määrin kuin toimeentulolakia koskevassa laissa sanotaan. Yli 25 vuotiaan osallistuminen kuntouttavaan työtoimintaan on kuitenkin vapaaehtoista. Tässä on kaiketi tarkoituksena ehkäistä nuorten syrjäytymistä ja siksi laki on tehty koskemaan ikäryhmää jonka työttömyysluvut ovat olleet puhuttu aihe niin kunnissa kuin valtakunnankin tasolla.

Kun kuntouttavan työtoiminnan sovittu jakso loppuu, arvioidaan asiakkaan kanssa miten hänen kuntouttavan työtoiminnan jakso on edistänyt hänen työ- ja toimintakykyään. Myös asiakkaan työmarkkinavalmiuksia arvioidaan kuin myös sitä, onko hänen työllistymistään mahdollista tukea edesspäin koulutuksella tai palkkatuetun työn avulla. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189. 2010)

6.6 Työharjoittelu ja työelämävalmennus

TEV eli Työelämävalmennus ja työharjoittelu ovat mahdollisia toimenpiteitä johon suunnitelman teko työvoimaohjaajan ja sosiaaliohjaajan kanssa työvoimatoimistossa voi johtaa. Työharjoittelun ja työelämävalmennuksen tarkoituksena on perehdyttää asiakas työelämäänsä samalla edistäen hänen omaa työhönsijoittumistaan ja palaamista työelämäänsä. Tarkoituksena on myös parantaa asiakkaan omaa ammattitaitoa. Sinä

aikana kun asiakas on valmennuksessa tai harjoittelussa, maksetaan hänelle siitä hyvästä taloudellista tukea (Työ- ja elinkeinotoimisto. 2010).

Työharjoittelu on suunnattu niille asiakkaille jotka ovat alle 25-vuotiaita. Asiakkaan tulee myös olla työmarkkinatukijärjestelmän piirissä ja olla vailla koulutusta. Työelämävalmennus on taasen tarkoitettu 25 vuotta täyttäneille tai ammatillisen tutkinnon omaaville asiakkaille tai niille asiakkaille jotka kuuluvat perus -tai ansiopäivärahan piiriin. Työharjoittelua ja työelämävalmennusta yhdistää se, että kummastakin niistä tehdään sopimus jonka allekirjoittavat harjoitteluun tai valmennukseen osallistuva, työ- ja elinkeinotoimiston oma edustaja sekä työharjoittelun/työelämävalmennuksen järjestäjä. On hyvä havaita, että kyseessä ei kuitenkaan ole työsuhde (Työ- ja elinkeinotoimisto. 2010).

Työ- ja elinkeinotoimisto hankkii asiakkaalle yleensä työharjoittelu- tai työelämävalmennuspaikan. Asiakas voi kuitenkin myös itse hankkia harjoittelu/valmennuspaikan. Työharjoitteluun osallistuva henkilö saa työharjoittelun ajan työmarkkinatukea. Täyttämällä tietyt edellytykset, voi hän myös saada ylläpitokorvausta 9 tai 18 euroa/päivä. Ylläpitokorvausta maksetaan per osallistumispäivä. Työelämävalmennukseen osallistuvalla maksetaan puolestaan työttömyysetuutta mikä voi tarkoittaa työmarkkinatukea, peruspäivärahaa tai ansiopäivärahaa ja ylläpitokorvausta. Ylläpitokorvaus on samansuuruinen kuin työharjoitteluun osallistuvallakin ja sitä maksetaan kuten työharjoittelussa jokaiselta osallistumispäivältä. Kela maksaa peruspäivärahan tai työmarkkinatuen sekä ylläpitokorvauksen työharjoittelun ja työelämävalmennuksen ajalta. Ansiopäivärahaa sekä ylläpitokorvausta työelämävalmennuksen periodin ajalta on asiakkaan haettava omasta työttömyyskassasta. Työ- ja elinkeinotoimisto antaa korvauksien maksajalle valmennuksesta tai harjoittelusta työvoimapolitiittisen lausunnon joka oikeuttaa etuuksien saamiseen (Työ- ja elinkeinotoimisto. 2010).

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

7.1 Menetelmän valinta ja perustelu

Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Mietittyäni sopivaa muotoa kvalitatiiviselle tutkimukselleni päädyin teemahaastatteluun eli puolistrukturoituun haastatteluun. Teemahaastattelun koin paitsi itselleni mielekkäimmäksi laadullisen haastattelun muodoksi, myös sopivimmaksi haastattelumuodoksi tutustuttuani tutkimukseni aihealueeseen, sen tarkoitukseen ja haastateltaviin kohderyhmänä.

Kuten aikaisemmin kirjoitin pohtiessani työttömyyttä ja sen vaikutusta ihmiseen kirjallisuuden perusteella, ovat pitkäaikaistyöttömyyden vaikutukset ihmisen elämässä moninaiset. Tämän lisäksi asiakkaan saama palvelu hankkeessa oli ainakin lukemani alustavan materiaalin perusteella monipuolista ja ymmärsin toimenpiteiden olevan jokaiselle asiakkaalle räätälöityjä, eikä näin ollen kahta täysin samanlaista kokemusta asiakkailta ole. Näistä syistä koin osaltaan että juuri laadullinen tutkimus voisi avata asiakkaan kokemusmaailmaa ja mielipiteitä parhaiten. Syy tähän on se, että laadulliseen tutkimukseen kuuluu usein halu tehdä selkoa todellisuudesta ja ottaa haastateltavan henkilön yksilöllisistä kokemuksista ja mielipiteistä selko (Eskola & Suoranta 1999, 22). Nämähän juuri ovatkin tutkimukseni tavoitteet ja tämänkin vuoksi laadullinen tutkimus tuntui valintavaiheessa omalla kohdallani optimaaliselta valinnalta.

Päätin hankkia hankkeen asiakkailta tiedon haastatteluiden kautta, koska tutkimukseni tarkoitus oli päästä niin lähelle hankkeen asiakkaiden kokemusmaailmaa kuin se vain olisi mahdollista. Haastatteluhan tarjoaa oikein toteutettuna oivan mahdollisuuden syventää saatavaa tietoa ja selventää vastauksia (Hirsjärvi & Hurme 2010, 35). Kummatkin näistä edellä olevista auttavat pääsemään lähelle asiakkaan omaa maailmaa ja ymmärtämään paremmin asioiden vaikutuksia toisiinsa. Jos esim. halusin hankkeen asiakkaan mielipiteille perusteluja, onnistui se esittämällä hänelle sopivaksi muovattu jatkokysymys paikan päällä. Tällaisen mahdollisuuden tarjosi minun mielestäni siis parhaiten juuri haastattelu kyselylomakkeiden sijaan.

Tutkimukseni sisältää myös kysymyksiä joita jotkut voivat pitää aihealueiltaan arkoina tai ehkäpä hieman jopa vaikeina. Tällaisista aihealueita voivat mielestäni omassa tutkimuksessani olla ainakin työttömyys ja asiakkaan terveyteen liittyvät asiat. Tutkijoiden mielipiteet eriävät siitä pitäisikö tällaisia aihealueita mieluummin tutkia kyselylomakkeiden avulla kuin haastattelun kautta (Hirsjärvi ym. 2010, 35). Olen kuitenkin itse sitä mieltä, että jos halutaan pohdittuja, moniulotteisia sekä asiakkaan kokemusmaailmaa luotaavia vastauksia on haastattelu oikea tie edetä. Tämä ei suinkaan tarkoita sitä ettei arkojen ja vaikeiden asioiden kysymiseen ja niistä keskusteluun tulisin kiinnittää huomiota, vaan päinvastoin. Kuten jo tutkimuksessani aiemmin totesin, (s.16) aihealueiltaan selvästi arat ja vaikeahkot aiheet tulisi sijoittaa haastattelussa sen loppupuolelle. Näin olen itse tehnyt sijoittaen työttömyyttä, mahdollista päihteiden käyttöä ja terveyteen liittyvät kysymykset haastattelun loppupuolelle.

Teemahaastatteluun haastattelumuotona päädyin seuraavista syistä. Vaikkakin kysymysten muoto on puolistandardoidussa haastatteluissa haastattelemilleni selvittely- ja aktivointikokeilun asiakkaille sama, saatoinkin tilanteen niin vaatiessa vaihtaa kysymysten järjestystä. Myös mahdollisuus vaihtaa kysymysten sanamuotoja tuli minulle selväksi (Hirsjärvi ym. 2010, 47). Tuumin jo ennen haastatteluiden alkua puhuttuani Kahan yhteistyöhenkilöni kanssa haastateltavien kohderyhmästä, että pitkäaikaistyöttömät vaikuttavat lähtökohtaisesti sellaiselta haastatteluryhmältä, joiden kanssa haastattelijan tulee osata muokata haastattelutapaansa ja käyttämänsä kieltä aina tarpeen mukaan, jotta tulos olisi paras mahdollinen. Teemahaastattelu vaikutti tarjoavan minulle siihen parhaat työkalut, joiden avulla saisin mahdollisimman paljon informaatiota haastattelun aikana hankkeen asiakkailta. Itse haastattelujen aikana huomasinkin olleeni oikeassa. Haastatteluiden aikana huomasin, että mitä enemmän kiinnitän huomiota asiakkaan käyttämiin kielikuviin ja tapaan kommunikoida, sitä paremmin osasin rakentaa kysymysten sanamuodot ja päättää milloin mitkäkin kysymykset esitettäisiin, jotta asiakas koki mahdollisimman mielekkääksi niihin vastaamisen. Asiasta lukeminen siis kannatti.

Teemahaastatteluun kuuluu tietoa siitä, että haastateltavat ovat kokeneet jonkun tilanteen joka kuuluu oleellisesti itse tutkimukseen (Hirsjärvi ym. 2010, 47). Tutkimukseni tapauksessa tiesin että kaikki haastattelemani henkilöt ovat pitkäaikaistyöttömiä ja ovat osallistuneet Kahan selvittely- ja aktivointikokeiluun. Nämä kummatkin asiat ovat

tutkimuksessani keskeisessä roolissa joten teemahaastattelun kriteerit tulvat mielestäni tältä osin täytettyä.

7.2 Aineiston keruu

Teemahaastattelut toteutettiin Porin seudun TE-toimiston tiloissa vuoden 2010 loka- ja marraskuussa. Haastateltavien valinnassa minulle ilmoitettiin Kahan hankkeen työntekijöiden puolelta, että täysin satunnainen haastateltavien valitseminen ei tutkimukseni tapauksessa käy, sillä heidän täytyy ajatella minun turvallisuuttani itse haastattelutilanteessa. (Kaunismäki henkilökohtainen tiedonanto 18.11.2009.) Tämän minä tietysti ymmärrän, sillä minulle käy järkeen että osa asiakkaista saattaa olla riskialttiimpia kuin toiset. Toisin kuin Kahan/Porin kaupungin ja Porin seudun TE-toimiston työntekijöillä, ei minulla ole tietoa miten mahdollisessa väkivaltatilanteessa tulisi heidän tiloissaan menetellä. Luotin siis heidän ammattitaitoonsa ja kokemuksiin asiakaskunnasta ja siitä kuka olisi turvallinen haastateltava. Tuskin he tätä minulle turhaan painottaisivat jos asialla ei olisi merkitystä.

Jotta saisin toteuttaa teemahaastattelut ja tutkimukseni, ilmoitettiin minulle Kahasta että minun tuli anoa tutkimuslupaa toimistojohtaja Markku Lehtoselta ja sosiaali- ja terveystalveluiden johtajalta Jarmo Viljaselta. Tätä varten tein tutkimuslupapyyntön joka oli osoitettu heille (Liite 3). Kummatkin myönsivät minulle tutkimusluvan (Liitteet 4 ja 5).

Yhteistyöhenkilöni soitti mahdollisille haastateltaville ja tutkimuksestani antamani tiedon avulla pyrki saamaan hankkeen asiakkaita haastatteluun. Minulle annettiin kylläkin mahdollisuus tehdä jonkinasteisia toiveita haastateltavista. Tästä olin tietysti perin kiitollinen. Halusin että haastateltavissa olisi sekä miehiä että naisia, jotta kumpikin sukupuoli olisi edustettuna. Minulle oli myös tärkeää että jokainen haastateltava olisi lähtökohtaisesti omannut kokemusta mahdollisimman monesta kysymysalueiden asioista. Tämän lisäksi minulle ei ollut paljoa merkitystä kenet hankkeen asiakkaan saisin haastateltavaksi.

Haastatteluiden saaminen nauhoitettuun muotoon oli matka joka vei jonkin aikaa. Ensin tuli saada tarpeeksi hankkeen asiakkaita suostumaan haastattelun tekoon, joka vei ymmärrettävästi jonkin aikaa. Kun heiltä saatiin suostumus, varattiin heille heti aika haastattelua varten. Tämän jälkeen asiakkaille lähetettiin tietokirje jonka olin tutkimuksestani tehnyt. Kirjeessä kerrottiin tutkimuksen tarkoitus, arvioitu kestoajka ja että tutkimuksen analysoinnissa ja tuloksissa ei käytettäisi heidän omia nimiään.

Haastattelun keskimääräinen kesto oli 1,5 tuntia jonka viesti haastateltavalle on, että tarkoituksena ei ole vain vastata yhteen tai kahteen nopeaan kysymykseen, vaan että kysymyksessä oli perinpohjainen haastattelu selvittely- ja aktivointikokeiluun ja työttömyyteen liittyvistä kokemuksista ja mielipiteistä. Asiakkaan saaminen sitoutumaan tällaiseen ei ollut mikään läpihuutojuttu. Ja jotta tähän vaiheeseen edes päästäisiin, piti asiakkaaseen ensin saada yhteys, mikä sekin osoittautui aikaa vieväksi, sillä monet eivät tiedusteluihin edes vastanneet. Haastateltavilta hankittiin myös kirjallinen suostumus tutkimukseen jonka he allekirjoittivat ennen haastattelun aloittamista (Liite 6).

7.3 Haastattelu teemat

Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää hankkeen asiakkaitten kokemuksia ja mielipiteitä pitkäaikaistyöttömien selvittely- ja aktivointikokeilusta. Ideana oli myös saada tietoa siitä millaiseksi pitkäaikaistyöttömät kokevat elämisen työttömänä, sillä koin että tämä osaltaan saattaa vaikuttaa myös siihen, mitä valintoja asiakkaat tekevät hankkeessa ja miten he kokevat toimenpiteet selvittely- ja aktivointikokeilun aikana. Ennen haastatteluteemojen rakentamista pyysin Kaha hankkeen työntekijöitä vielä selventämään suuntaa antavasti mitkä aihealueet heitä erityisesti kiinnostivat asiakkaitten kokemusmaailmasta. Nämä aihealueet huomioiden rakensin teema-alueet jotka katsoin olevan keskeisimmissä rooleissa tutkimuksen tarkoituksen kannalta.

Kaikista päällimmäinen ja ehkäpä tärkein kysymys on se miten Kahan projekti on vaikuttanut asiakkaitten työllistymiseen ja muihin elämänalueisiin. Tämä kysymys toistuukin jokaisella teema alueella tavalla tai toisella, sillä hankkeen vaikuttavuuttahan tässä ollaan tutkimassa. Kehitysehdotuksia halusin myös saada esille asiakkaitten

esittäminä, sillä tarkoitus on kehittää palvelua ja antaa tietoa siitä mikä selvittely- ja aktivointikokeilussa asiakkaiden mielestä toimii ja ei toimi. Kehitysehdotus toistuu kysymysalueena myös jokaisen teema-alueen aikana. Teema-alue lomake kysymyksineen on tutkimuksen lopussa liitteenä (Liite 7).

7.4 Haastatteluteemat selvennettyinä

1A kohdan teema on työvoimatoimiston tarjoaman palvelun ja tuen laatu, selkeys sekä vaikutukset unohtamatta kehittävää näkökulmaa. Tarkastelussa ovat keskustelut ja toimenpiteet työvoimaohjaajan ja sosiaalihojaajan kanssa ja se kuinka hyvin asiakkaat ovat kokeneet saaneensa kaiken riittävän tiedon itselleen tapaamisten välityksellä.

1B Teema-alueena on avun saanti perusturvakeskuksen/aikuissosiaalityön toimistosta sekä avun vaikutus asiakkaan elämään.

1C Terveystarkastuksen hyödyt asiakkaalle ja hänen kokemuksensa siihen osallistumisesta ja sen toimivuudesta.

2 Osan teemana toimivat Kahan aktivointitoimenpiteisiin liittyvät kokemukset ja mielipiteet mm. toimenpiteen sopivuudesta, sen valintaprosessista ja siitä miten se vaikutti asiakkaan elämään.

3A Teeman tarkoitus on selvittää millaisia vaikutuksia pitkäaikaistyöttömyydellä on ollut asiakkaiden elämään. Puheenaiheena ovat niin elintavat kuin se, onko työttömyys vaikuttanut asiakkaan mielialaan.

3B Alueen teemana on se kuinka motivoituneeksi asiakkaat ovat itsensä tunteneet pitkäaikaistyöttömien selvittely- ja aktivointikokeilussa. Motivaation merkitystä lähdetään myös pohtimaan sekä sitä kuinka motivoituneita asiakkaat ovat juuri haastatteluhetkellä.

7.5 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkittavana kohderyhmänä on kuusi Kahan pitkäaikaistyöttömien selvittely- ja aktivointikokeilun asiakasta. Porin kaupungin ja Porin seudun TE-toimisto aloittivat hankkeen yhteistyössä 1.3.2008. Asiakkaat ovat tulleet mukaan selvittely- ja aktivointikokeiluun niin, että ensimmäinen heistä tuli mukaan hankkeen pariin syyskuussa 2008 ja viimeiset kaksi helmikuussa 2009 (M. Hämäläinen, henkilökohtainen tiedonanto 19.10.2010).

Haastateltavista asiakkaista nuorin oli syntynyt vuonna 1981 ja vanhin 1957. Haastateltavien ikä oli siis haastatteluhetkellä 29-53 vuotta. Ikähaitari on omasta mielestäni ihan kiitettävä vaikkakin olisin mielellään saanut tutkimuksen pariin vielä pari hieman nuorempaakin. Tämä kuitenkin osoittautui tämän tutkimuksen kohdalla mahdottomaksi, sillä hankkeen parissa ei ollut kovin montaa nuorempaa joihin oltaisiin saatu yhteys tutkimuksen tiimoilta. Osa haastateltavista oli aikoinaan opiskellut ammatillisen tutkinnon tai ylioppilastutkinnon. Kenelläkään tutkimuksessa olleista haastateltavista ei ollut suoritettuna korkeakoulututkintoa. (M. Hämäläinen, henkilökohtainen tiedonanto 19.10.2010.)

Haastateltavista puolet olivat naisia ja puolet miehiä. Siis kolme ja kolme. Jokaisella haastateltavalla nuorinta lukuun ottamatta on yksi tai useampi lapsi. Valtaosa haastateltavista ilmoitti nykyiseksi asuinmuodokseen kerrostalon. Kaikki haastateltavat saivat haastatteluhetkellä työttömyyspäivärahaa ja osa sai korotettua päivärahaa koska osallistuivat työllistämisen- tai aktivointitoimenpiteessään työkokeiluun/harjoitteluun.

Kohderyhmänä valittaviin tutkittaviin kohdistettiin tiettyjä, joskin omasta mielestäni ei liiallisia valintakriteerejä. Näiden kriteerien taustalla olivat haastattelevan tutkijan oma turvallisuus ja omat toiveet siitä että molemmat sukupuolet tulisivat edustettua tutkimuksessa ja että haastateltavat asiakkaat omasivat riittävästi kokemusta hankkeen parista eli olivat olleet siinä sen aikaa että olivat ehtineet jo siirtyä vähintään aktivointi- tai työnhakusuunnitelman toteutusvaiheeseen (sivu 25.)

8 TUTKIMUKSEN EETTISYYS

Tutkimuksen eettisyys on asia johon tutkijan tulisi aina kiinnittää huomiota koko tutkimuksen ajan. Olen pyrkinyt varmistamaan että tämä tutkimus on eettisesti hyväksyttävä, eikä siis loukkaa laadullisen tutkimustieteen eettisiä periaatteita.

Tutkimuksen hyviin eettisiin periaatteisiin kuuluu se, että tutkija on selvittänyt tutkimukseen osallistuville tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 128). Teemahaastattelun toteutuksesta ja sen keskeisistä tavoitteista saivat kaikki tutkimukseen osallistuvat tietoa ennen varsinaisen haastattelun toteutusta. Kun asiakkaille soitettiin, kerrottiin heille pääpiirteittäin tutkimuksen tarkoitus. Kun he olivat suostuneet lähtemään tutkimukseen mukaan, käytiin heidän kanssaan vielä yleistä keskustelua tutkimuksesta ennen haastattelua itse haastattelutilassa, jotta sain varmistettua että he varmasti tietävät mistä on kyse. Osalle ehdittiin myös lähettää infokirje jossa kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta. Osa ei ehtinyt saamaan infokirjettä koska haastattelu oli sovittu hyvin läheiselle ajankohdalle. Kaikki infokirjeessä olleet asiat heille kuitenkin kerroin ennen haastattelun alkua.

Tutkittavien suojaan kuuluu myös se että osallistujilta on saatu vapaaehtoinen suostumus tutkimukseen (Tuomi ym. 2004, 128). Tästä syystä haastateltaville mm. tehtiin selväksi ennen haastattelun aloittamista, että heillä on oikeus kieltäytyä tutkimuksesta. Heille myös kerrottiin ennen teemahaastatteluun tulemistä että kyse on vapaaehtoisesta osallistumisesta tutkimukseen, eikä mistään pakollisesta toiminnasta josta saa jonkinlaisen sanktion jos siihen ei osallistuisi.

Eettisyyteen kuuluu myös se että haastateltavien antamia tutkimustietoja ei tule luovuttaa ulkopuolisille eikä tietoja tule käyttää muuhun kuin siihen tarkoitukseen mikä heille on luvattu (Tuomi ym. 2004, 129). Olen pitänyt koko tutkimuksen ajan huolta siitä että haastateltavien tutkimustiedot ovat turvallisessa paikassa johon ei pääse jos ei ole tämän opinnäytetyön tekijä. Riskin minimoimiseksi kaikki tieto ja materiaali pidettiin samassa yksittäisessä paikassa. Olen myös käyttänyt tietoja vain luvattuun

tutkimukselliseen tarkoitukseen, enkä mihinkään muuhun. Olen myös varmistanut, että teemahaastatteluun osallistuneiden nimettömyys taataan tutkimuksessani.

9 TUTKIMUSTULOKSET

9.1 Työvoimatoimiston palvelu ja tuki

Miten asiakkaiden saama tuki työvoimaohjaajalta ja sosiaaliohjaajalta on vaikuttanut heidän työllistymiseensä.

Haastatteluiden perusteella voidaan sanoa että asiakkaat kokevat työvoimaohjaajalta ja sosiaaliohjaajalta saamansa tuen vaikuttaneen heidän työllistymiseen tavalla tai toisella. Jos työllistyminen määritellään tukityönteoksi tai sellaisten palveluiden käyttämiseksi, joka pitää asiakkaat aktiivisina, voidaan sanoa myös, että työvoimatoimiston palvelu on auttanut asiakkaita hyvin. Ovathan aktiivisena pysyminen ja tukityöskentely kummatkin osaltaan asiakkaan työllistymistä auttavaa toimintaa, mikäli sillä ehkäistään asiakkaan passivoituminen.

Ollaan tavallaan potkittu sillee et pitäs mennä töihin, opiskelee tai jotain pitäs tehdä

Joo koen näin et se oli ihan 100 prosenttia niinku työvoimatoimiston tai niinku Kaha projektin ansiota et mä oon siellä (tukityössä)..ja se että..ni ilman sitä ja sitä ennenkin ni sitten vielä toi sosiaalipuoli ni määhän olin niinku ilman vakituista asuntoa ni ne hoisi senkin oikeastaan mun puolestani et nyt mulla on vakituinen asunto ja määräaikainen työpaikka et mut jotenkin helkkaristi menty eteenpäin.

Kyl sielt annetaan noita kato..ku mä kysyin, tai ne kattoo itte koneelta nää virkailijat aina koneelta sit tietysti et onko siel ny mitään paikkoja auki..jotain yhdistelmätuella tai jollaki eikä siel ol niit yksityistöitä eli tota millais mää ny sanoisin..kum mää oon miettiny sitä ittekki.

No emmä tiedä onko se sitä kohentanut mut se on lähinnä selkeyttänyt vähän sitä tulevaa hakeutumista ja asettumista työelämään. Se vähän niinku indikoi et mis niinku mennään mut ei mitenkään todennäköisesti oo

helpottanut työnsaantia. Paitsi nyt tietysti lainmukaiset tukityöt ni neidän nyt tulee vähän niinkun automaattisesti.

Vakituista työtä haastatellut asiakkaat eivät ole saaneet. He myös itse kokevat etteivät Kahan palvelut ole auttaneet yhdistämään heitä perustyön työmarkkinoille niin menestyksekkäästi kuin he toivovat. Osa tekee kuitenkin pätkätöitä ja he mainitsivatkin, että Kaha on onnistunut löytämään heille paikan josta tämänkaltaisia lyhyitä pätkätyösuhteita löytää. He kuitenkin harmittelevat, ettei heille vaikuta olevan tarjolla vakituista pitkäaikaista työsuhdetta. Haastatteluista käy myös ilmi, että tukitöihin he ovat päässeet käsiksi erittäinkin menestyksekkäästi Kahan työntekijöiden antaman palvelun avulla. Koska tukityöt joissa valtaosa haastatelluista on ollut hankkeen aikana ovat luonteeltaan sellaisia, että ne pitävät asiakkaan osana työmarkkinoita ja voivat kehittää ammattitaitoa, luulisi niiden parantavan asiakkaan työllistymisedellytyksiä. Tämä kuitenkin edellyttää että on olemassa polkuja joita pitkin asiakkaat pääsevät työmarkkinoille. Näille poluille on hyvin haitallista se, että asiakkaat vuorottelevat tukityöllistämistoimen ja työttömyyden välillä pitkiä aikoja. Juuri tällaisia haitallisia pitkiä aikoja oli monella haastattelemani asiakkaalla. Kaikki asiakkaat sanoivat sen olevan heille haitallista ja syövän myös vähä vähältä heidän omaa motivaatiotaan, koska mikään ei tunnu muuttuvan. Sen sijaan ainoa asia jota he voivat odottaa realistisesti omasta mielestään on uusi tukityöjakso. Tälle on mielestäni tärkeää tehdä jotain, sillä motivaation lasku on sellainen asia joka pidemmän päälle vain heikentää asiakkaan työllistymisen mahdollisuutta (Hämäläinen & Tuomola, 2006, 40.) Myös työvoima 2025 tutkimuksessa tuodaan julki se huoli, miten käy jos nykyisellä linjalla jatketaan ilman että kyetään kehittämään tehokkaita ratkaisuja pitkäaikaistyöttömyyden ja rakenteellisen työttömyyden alentamiseen. Tutkimuksessa mainitaan se minkä itsekkin huomasin, eli ihminen jonka työttömyys pitkittyy, erkaantuu yhä kauemmas työelämästä (Työministeriö, 2007, 52.)

Asiakkaat vaikuttavat olevan pessimistisiä siitä ajatuksesta, että he pääsisivät haluamansa kaltaiseen vakituiseen työsuhteeseen. He vaikuttavat olevan tietoisia siitä mitkä asiat tilastollisesti vaikeuttavat työllistymistä, kuin myös siitä että he itse kuuluvat tavalla tai toisella vaikeasti työllistettävään ryhmään. Seuraavan kaltainen kommentti tuli kaikissa haastatteluissa esille tavalla tai toisella jossain kohtia.

No valinnan mahdollisuudet ei tietysti lähtökohtaisesti ole mitkään kovin hylpeet johtuen iästä, vähäisestä koulutuksesta ja siitä että tämä sattuu olemaan isojen työttömyyslukujen seutua. Näiden olosuhteiden puitteissa koen että mun on hyvin vaikea päästä työelämään. Sellaiseen ainakin että mut otettais tekemään ns. tuottavaa työtä.

Lähes kaikissa haastatteluissa tuli asiakkaiden mielipiteissä julki sama asia joka tämän tutkimuksen teoriaosassa on myös havaittu. Vähäinen koulutus ja korkea ikä vaikeuttavat työllistymistä. On mielenkiintoista huomata, että asiakkailla vaikuttaa olevan tämä hyvin tiedossa., sillä jos he ovat tietoisia vähäisestä työllistymisasteestaan, voidaan myös olettaa sen vaikuttavan tavalla tai toisella heidän motivaatioonsa ja valintoihinsa. Ja näin ilmeisesti onkin. Ainakin jos voidaan uskoa valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen teettämää julkaisua jossa asia ilmaistaan suoraan toteamalla että epävarmuus joka liittyy työhön voi vaikuttaa ihmisen suoritustasoon ja työmotivaatioon (Hjerpe & Räisänen, 2004, 3).

9.1.1 Työvoimatoimiston palvelun ymmärrettävyys

Tässä osiossa tulokset ovat perin ristiriitaisia. Toisaalta asiakkaat kokevat, että heille oltiin kyetty antamaan sellainen määrä tietoa, että he kykenivät jatkamaan hankkeessa, mutta samalla monet heistä toivat esille tiettyjä aihealueita jotka olivat jääneet heille kovinkin epäselviksi. Sanoisin minulle jääneen sellaisen kuvan, että asiakkaat saavat kyllä tietoa, mutta heistä tuntuu toisinaan etteivät täysin ymmärrä kaikkea sitä mitä heille on sanottu. Sain myös sellaisen kuvan, että asiakkaat eivät aina itse kehtaa kysyä jotain tietoa, koska kokevat kynnyksen asian kysymiseksi liian korkeaksi. Tällöin vaarana on, että jotain tärkeää jää käymättä läpi, mikäli Kahan työntekijä ei itse huomaa ottaa kyseistä ajankohtaista asiaa esille. Lisätietoa siis halutaan, mutta sitä ei aina kuitenkaan kehdata itse kysyä edes paikan päällä.

Jaaha...no kyllä se periaatteessa on helposti ymmärrettävää..kyl sen ny ymmärtää..mut mun mielest siin ei anneta tarpeeksi sitä tietoo..tämmösist sun mahdollisuusksist ja tämmösist..niist ei niinku saa tarpeeks tietoo..et kyl itte niinku joutu hakee kaikki..et mää niinku määkään..kyl mul pitäis ol mahdollista päästä siihen korotettuun palkkatukeen..mikä hän o..ni ei mul kyl oo mitään semmosta ehdotettu täältä..et olis mahdollisuuksia semmoseen..sanottu....sit mul itte tuli et kyl mul pitää ol itel mahdollisuus semmoseen.

No kyl se paalutettiin aika selvästi..et si siin kauheesti jääny mitään epäselväksi

Ku ihmiset kumminkin..pitkäaikaistyöttömät ku niillähän on..suurimmal osal vuokratukee ja..sossutukee ja kaikkii tämmösii ni mää olen kokenut ja mää olen kokenut et kaikki muutkin vastaavas tilantees olevat ni niil on vähän hämää se et missä kohtaa ja mistä niitä tukia haetaan ja missä kohtaa..nyt ku mul on esimerkiks tää työsuhde..mää en tällä hetkellä esimerkiks tiedä missä kohtaa mun täytyy men kelasta muuttaa sitä vuokratukijuttuu ni..nyt mää en saa yhtään mitään ja sit mää saan taas täydet tuet..ja kuinka kauan se kestää sun muuta sun muuta et tämmösis asiois sellanen lisäinformaatio ei olis ollenkaan pahitteeks..ja ihan semmost päivitetty tietoo

Edellä olevissa kommentteissa tulee osassa hyvin esille kuinka asiakkaita kaivertaa jokin tietty asia ja se ettei heillä ole siitä eksaktia tietoa. Kuitenkaan he eivät itse ole asioista kysyneet, vaikka kiinnostusta olisi. Tällöin asian esille ottaminen jää yksin Kahan hankkeen työntekijän vastuulle. Minua jää mietityttämään, miten asiakkaat voisi saada rohkaistua niin että he uskaltavat kysyä mitä vain palveluihin liittyvää. Kynnystä tähän pitäisi ehkä siis madaltaa, mutta kysymys onkin, miten se tehdään?

9.1.2 Palveluiden ja etuuskien aikamääreiden selvitys asiakkaalle

Vaikuttaa siltä, että Kaha hankkeen asiakkaat joita haastattelin, kokivat saaneensa perustiedot itselleen koskien palveluiden ja etuuskien aikoja esim. karenssiaikoja ym. vastaavia. Asiakkaiden mielestä heille on pyritty selittämään nämä asiat niin hyvin kuin se vain on ollut mahdollista. Seuraavankaltaiset mielipiteet olivat hyvin yleisiä.

Kyl on..kyl on joskus selitetty ihan sillai, että jos mää en ota jotain työtä vastaan niin tottakai tulee joku karenssi

Olin tuolla yhdessä tuol aikuiskoulutuskeskuksessa niinku opiskelemassa sitten niinku tämmösenä työvoimapolitiisena toimenä sitten..sain siitä sitten työmarkkinatuet ja kaikki ni..siinä sitten joskus kyselin että mitä tapahtuu jos jää kesken tai jos ei pääse kursseista läpi ni kyllä silloin heti osattiin sanoa että mitä siitä karenssin puolelta ja näistä siinä tulee..

Huomionarvoista on kuitenkin, että huolimatta siitä kuinka työntekijät ovat pyrkineet selittämään asiakkaille kaiken, tuntuvat erinäiset säännökset ja pykälät asiakkaista joskus perin monimutkaisilta. Osa joutui selvittämään niitä itse jälkikäteen, koska he kokivat, etteivät aivan täysin ymmärtäneet kaikkea. Perusidean he kyllä aina ymmärsivät keskustelun kautta. Positiivinen vivahde oli kuitenkin hyvin vahvasti läsnä asiakkaiden vastauksissa ja he olivat siis perin tyytyväisiä.

9.1.3 Kahan palvelun vaikutukset asiakkaan elämään heidän omasta mielestään

Kahan selvin vaikutus jonka asiakkaat toivat esille, oli se kuinka he kokivat saavansa Kahan kautta mielekästä tekemistä arkeensa. Neljän seinän sisällä oleskelu oli valtaosan mielestä pitemmän päälle hyvin puuduttavaa ja asiakkaat kokevat lähtökohtaisesti tukityöt tervetulleina, koska heidän mielestään se tuo vaihtelua. Tämän edellytys on kuitenkin se, että asiakkaat kokevat oman Kahan toimenpiteensä mielekkääksi. Mikäli jokin hiertää vaikkapa tukityöpaikassa, johti se aina siihen, että asiakkaan motivaatio työntekoon toimenpiteessä laski. Seuraava kommentti on hyvin tyypillinen kommentti aiheesta.

Ihan järjettömän positiivisia et tota tota tota mul nyt vaikka tästä työltä puuttuu jatkuvuus ni mul on ollut kuitenkin joka arkipäiväksi jotain aktiviteettia ja sit mul on ollu se onni et mää olen kokenu sen oman työni mielekkääksi.

Asiakkaat jotka kokivat saaneensa hankkeessa runsaasti valinnanmahdollisuuksia, mainitsivat aina tämän useampaan otteeseen ja sanoivat olleensa tähän tyytyväisiä. Asiakkaat kokivat myös, että suurin osa ihmisistä (työssäkäyvät ihmiset) yleensä elää työaikataulujensa puitteissa ja siksi voidaan olettaa että sen täytyy olla terveellistä. Voidaan siis todeta että asiakkaat ovat kiitollisia siitä, että heille annetaan mahdollisuus rytmittää oma elämänsä työn tai jonkin muun aktivointitoimenpiteen ympärille.

9.1.4 Työvoimaohjaajan ja sosiaaliohjaajakäyntien kehitystarpeet

Asiakkaiden mielestä Kahan palvelu on tyypillisesti ystävällistä ja asiantuntevaa. Kuitenkin asiakkaiden mielestä on palvelulla muutama selvä kehitystarve. Näistä kaksi tulivat eniten ja vahvimmin esille. Kyseiset kehitystarpeet asiakkaiden mielestä ovat:

1. Liiallinen ammattislangin käyttäminen harmittaa monia asiakkaita, sillä he kokevat toisinaan siitä johtuen etteivät ymmärrä mitä työvoimaohjaaja ja sosiaaliohjaaja tarkalleen ottaen tarkoittavat kun he selittävät heille jotain palvelusta.

Joskus silloin tällöin saattaa virkamiesmäisyys..byrokraattisuus leimahtaa sieltä niin että..selvitetään esimerkiksi tämmösiis sosiaalihommii joist mä äskön puhuin ni varmastikki niitä selvitetään mut ehkä se kieli..sanamuodot rupee ole sellasii et ei niitä..saatta mennä yli hilseen..ettei ymmärrä mist toinen puhuu ja sitten ei ymmärrä ees sanoo et hei stoppaas ihminen vauhtia et otetaas alusta et mä en ymmärtäny mitään

Tämä ei varmaankaan ole tarkoituksellista Kahan työntekijöiden puolelta, mutta se ei tarkoita etteikö se olisi harmillista asiakkaalle. Byrokraattisen organisaation sisällä on oman huomioni mukaan monesti käytössä sellaisia ammattiin liittyviä sanoja ja lyhenteitä jotka tulevat useasti esille jokapäiväisessä työnteon lomassa. Lyhenteethän on tehty juuri sitä varten, että jotain saataisiin sanottua nopeammin ilman, että joka kerta pitää sanoa koko litaniaa. Ammattislangi muotoutuu alaan vaikuttavan kirjallisen materiaalin ja vuosien aikana muodostuneiden tapojen kautta. Voi kuitenkin olla niin, että vaikka työntekijöille nämä ammattislangi nimekkeet ja lyhenteet ovat arkipäivää, ovat ne Kaha-hankkeen kontaktikäynnillä käyvälle asiakkaalle täyttä hepreea. Jo aiemmin kirjoitin, että asiakkaat kokevat suunnilleen tajuavansa missä mennään, mutta heille tulee jonkin verran sellaisia tilanteita, joissa eivät ymmärrä esitettyä asiaa. Monet heistä myös sanoivat, etteivät kehtaa kysyä selvennystä itse, mutteivät kyenneet tarkalleen määrittelemään miksi näin on.

Jos keskustelun aikana asiakkaalta jää osa tärkeästä asiasta tajuamatta, voi se passivoida asiakasta ja vieraannuttaa häntä hankkeen parista. Tämän vuoksi on mielestäni ensisijaisen tärkeää, että asiakkaalle selitetään aina kaikkien lyhenteiden ja ammattislangien merkitykset. Yksi hyvä kysymys on se, muistetaanko näin aina tehdä asiakaskäyntien aikana? Ensin pitäisi havahtua siihen, kuinka selviä ulkopuolisille

ammattislangi ja lyhenteet ovat. Kahan työntekijät eivät ehkä tätä myöskään aina huomaa, koska sanat ja lyhenteet ovat heille itselleen jokapäiväisiä ja selkeitä merkitykseltään.

Itse käydessäni Kaha-hankkeesta keskustelemassa ja tekemässä selkoa tämän opinnäytetyön taustapalveluista ja organisaatiosta, sain huomata monesti olevani perin ymmälläni jos jonkinmoisesta nimekkeestä jotka olivat minulle tyystin tuntemattomia ja vieraita. Minusta tuntuu vielä tänä päivänäkin, etten täysin ymmärrä miten hankkeen eri osat ovat liitoksissa toisiinsa. En myöskään muista kaikkia lyhenteitä ja ammattislangisanoja. Jossakin vaiheessa minulle annettiin lappu joka oli aivan täynnä erinäisiä lyhenteitä ja termejä jotka olivat minulle täysin vieraita. Samassa lapussa oli lyhyt muunnos siitä mitä lyhenne tai sana tarkoittaa. Kysymys jonka nyt esitän, kuuluukin näin; Jos minä sosiaalialan opiskelijana en ensi alkuun tajunnut sanoja ja ammattislangia vaikka yritinkin ja osa niistä on vielä tänä päivänäkin minulle vieraita, niin mitä se tarkoittaa pitkäaikaistyöttömän tapauksessa? Pitkäaikaistyöttömien ja myös haastateltavien alhaisen koulutustasonhan olen tässä tutkimuksessa jo aiemmin maininnut ja se osaltaan saattaa myös vaikeuttaa akateemisen kielen ymmärtämistä.

2. Monet Asiakkaat myös toivat ilmi että heidän mielestään Kahaa ja sen toimintaa ei olla tehty kaikille sellaisille tahoille tutuksi joille sen pitäisi olla tuttua, jotta toiminta sujuisi moitteettomasti Kahan tilojen ulkopuolella hankkeen jatkotoimenpiteiden aikana.

Semmonen tietokatkos..kyl määhän tietysti käsitan sen et sielläkin laitokses on niin monen näköistä ihmistä et infoo ei tietystikään voi koko henkilökunnalle saattaa et hetkinen nyt on olemassa tämmönen kuntouttava työtoiminta aktivointi homma menossa kaupungilla ja toi TE-keskuksen kans et täältä ny saattaa et täältä lähtetään teil asiakkaita et huomioikaa se kaiken näköses..muun muuassa laskutuksessa ynnä muussa koska täähän oli ilmaista asiakkaalle ja totta kai jos määhän saan sen laskun sieltä..ni tälläset asiat ni anteeksi että mikä toiminta ja niin pois päin..se oli ihan niinku silmiinpistävä

Vastaavia esimerkkejä oli pari muutakin. Asiakkaat kokivat näissä esimerkeissä kuten edellä olevassakin joutuvansa ikävään välikäteen kun heidän täytyy alkaa selvittämään asioita joiden tulisi heidän mielestään olla jo lähtökohtaisesti kunnossa ja hoidettu Kahan puolelta heidän puolestaan. Kysymys voi olla kaikesti ajoittaisesta

tietokatkoksesta tai siitä ettei aina muisteta informoida jokaiselle yhteistyötaholle mitä tarkoittaa kun pitkäaikaistyötön on Kaha hankkeessa. Asiaan vaikuttanee myös hankkeen suhteellisen nuori ikä.

9.2. Perusturvakeskus/aikuissosiaalityön toimisto

Riippuen siitä, mitä avun ja tuen saannilla tarkoitetaan, ovat asiakkaiden mielipiteet perusturvakeskuksen/aikuissosiaalityön toimiston palveluista hyvin erilaiset. Henkilöt, jotka saatiin palveluiden pariin ja tarvitsivat kipeästi apua, kokivat saaneensa sitä sen verran, että kykenivät jatkamaan eteenpäin ja että heidän elämänsä laatu koheni vähintään hieman.

Kyl määhän kohtuullisen hyvin sain et sen kautta mulle hommattiin asunto ja se tuli kohtuullisen nopeesti ja sitten ku ne huomasi et määhän oon itte kiinnostunu siitä avunsaannista ni se järjesty...ihan ihmeellisen nopeesti ja tota tota tota ni ja se oli kyl ihan mulle..mua autettiin silloin ihan kädestä pitäen...se oli hyvä asia. Ja se ku se oli sitä kädestä pitäen auttamista ni..ei se olis muuten siinä kohtaa mun kohdalla toiminutkaan..

Apu oli akuuttia palvelua kaipaavien asiakkaiden mielestä jopa ihmeellisen joustavaa kun sitä sitten sai. Esim. heidän kanssaan saatettiin tehdä tapaaminen kaupungilla josta sitten lähetettiin hakemaan vaikkapa asuntoa tarvittaessa. Asiakkaat jotka olivat olleet oman kokemuksensa mukaan ”elämänsä pohjalla”, sanoivat myös etteivät itse ymmärtäneet hakea apua tilanteeseensa. Siksi oli elintärkeää että aloite tuli jostain muualta. Parin asiakkaan mielestä työvoimaohjaajan ja sosiaaliohjaajan tulisi tiedustella enemmän siitä millaista heidän arkensa todellisuudessa on sellaisella tavalla, ettei heitä nolota kertoa totuutta, vaikka se olisi kuinka karu. Tästä voidaan sitten edetä eteenpäin.

Tärkeiden papereiden täyttämässä asiakkaat kokivat saaneensa lähes aina hyvin apua ja he kokivat että heille osattiin kertoa mitä tietoja heidän tulisi antaa erinäisissä hakuprosesseissa. Osa kuitenkin koki työntekijöiden asenteen olevan joskus hieman ylimielinen, vaikkakin kaikki haastateltavat kokivat tämän ajoittaiseksi eikä jatkuvaksi käytökseksi henkilöstön keskuudessa.

Ööö kyllä se ihan toimivasti tuli että soittelin sinne ja sain neuvoa että mitä haussa on yksinkertaisesti..mitä tarvii..tietoja siihen ja nämä kuitit ja miltä ajalta ne saa ja sillai

Järjesti..mulle kaikki paperihommat ja kaikki tälläset ja se oli niinku ..mua niinku autettiin siinä kohtaa ja se oli tosi tarpeen..muuten siit hommast ei olis tullu mitään...

Psykososiaalinen keskuksen palvelu mainittiin myös laadukkaana ja hyvänä. Keskuksen palvelun katsottiin myös vieneen asioita eteenpäin. Tältä ei kuitenkaan aina välttämättä tuntunut siinä vaiheessa kun he ovat paikalla käyneet, mutta nyt pidemmällä aikavälillä keskuksessa käyneet asiakkaat sanovat sillä olleen väliä.

Rahan ja tukien saamisen epävarmuus tuntuu hermostuttavan ja jopa ahdistavan asiakkaita. Osa sanoi tiukan rahallisen tilanteen ja lisätukianomuksen hylkäämisen myös ruokkivan selvästi masennusta. Asiakkaat toivat useita kertoja ilmi kuinka tiukalla he tuntevat olevansa nykyisten tukien kanssa, kun heidän pitää yrittää miettiä mistä he saisivat tarvittavat rahat asumiseen ja elämiseen. Ihan perustilanteessakin nykyisten tukien määrä tuntuu asiakkailta liian vähäiseltä. Ja kun tulee pakollinen tarve rahalle ja he tietävät etteivät voi olla varmoja saako lisätukea, muuttuu arki raskaaksi koska kaiken varalta säästää ylimääräistä, mutta sekään ei aina tahdo onnistua.

No sanotaan näit että ku mä hain ni mul oli omavastuu niinku vuokrast 300 ja mul jäi sit niinku sosiaalitoimentuen kans ni 250 kuukausi..kulutukseen niinku rahaa. Et he anto sielt niinku jonku pienen osan 160 euroo. Et mun mielest se oli tosi pieni..et tosi pienel olis pitäny men eteenpäin ja tietyst pakko se oli mennäkki ku.

Se on vähän niin ja näin..no joskus on saanut ihan hyvin ja joskus aa oikeen tapel et sielt saa edes pennin hyrrää et ja sit ne perusteet on joskus niin ihmeellisii et en mää oikeen ei niist oikeen..ne vaan puhuu niist normeist..et oikeen niinku aina tajuu niit..et mil perusteel mitäki päätetään.

No se voi sekoittaa koko systeemit..ku sää oot varautunu et nyt menee tällai ku viimeksikin ja sit se ei meekkään niin..ni koska täytyyhän ihmisen nyt laskut pystyy maksaa ja elää et..ja se voi yhtäkkii mennäkin niin et sää oot liris ja sit sää oot et hetkinen miten tää näin meni..ku sää oot ajatellut et noin se on ennekin mennyt ja sit se ei yhtäkkii meekkään.

Asiakkaiden mielestä on omituista että joskus lisätukea tuntuu saavan helposti ja toisinaan ei melkein millään vaikka selvä tarve tuelle olisi. Joskus kun asiakkaat

kysyvät syytä miksi tukea ei nyt tällä kertaa saa, kertovat viranomaiset että se johtuu normeista. Yleensä tämän jälkeen he asiakkaiden mielestä eivät selittele tarpeeksi kattavasti asiaa enempää, vaan sanovat että asia nyt vain menee näin. Tämä on jäänyt harmittamaan asiakkaita. Asiakkaita harmitti myös se että joissain tapauksissa rahaa on mahdollista saada vain takautuvasti kuitteja vastaan. Näin niissäkin tilanteissa kun rahaa todella tarvitsisi.

Noh..se..siihen se ei kyl ole vaikuttanut yhtään mitään..että toi..kun kun kun toi oli yks esimerkki semmonen että tota Savonlinnassa olis ollu kirjapainon paikka auki...eihän mulla oo taloudellisii mahdollisuuksii lähtee Savonlinnaan..410 euroa kuukaudessa ja sillä täytyy vielä elää ja tota..tota tota ni..lähtee Savonlinnaan yöpyä siellä..tulla takasin..toki sieltä rahaa saa takasin kuitteja vastaan..mut ei kellään oo sitä rahaa lähtee sinne..se maksaa..yöpyminen siellä maksaa ja sit mahdollisesti tulee vielä bumerangi siitä takasin ettei pääsekkään töihin

Jos asiakkaiden tuet riittävät nipin napin elämän perusedellytyksiin, entä sitten kun tulee jokin yllättävä rahameno ja tukea ei saakaan? Vakituisesti työssä käyvillä ihmisillä on usein jonkin verran säästössä pahan päivän varalle. Tällaista mahdollisuutta ei tunnu haastattelujeni perusteella pitkäaikaistyöttömillä olevan. Edellä olevassa esimerkissä tästä syystä asiakkaalta jäi työpaikkaan hakeminen väliin, mutta useasti kysymys oli vielä paljon vakavammista asioista kuten vuokran maksamisesta ja siitä ettei ruokaan ole edes rahaa. Ruokajonot ovatkin kuulemma tuttuja paikkoja monelle haastateltavalle.

9.3 Terveystarkastus

9.3.1 Terveystarkastuksen hyödyt asiakkaan näkökulmasta

Suurin koettu hyöty terveystarkastuksesta asiakkaiden mielestä oli se, että se osaltaan vei heitä eteenpäin hankkeessa ja antoi samalla tietoa heille heidän omasta kunnostaan ja elämäntapojensa vaikutuksista. Työkuntoiseksi toteaminen vaikutti toimivan myös vakuutena asiakkaille itselleen, että he ovat riittävän hyvässä kunnossa työmarkkinoille jos he itse olivat epävarmoja asiasta. Asiakkaat toivat julki, että jos jotain vikaa on, eivät he aina itse niistä välttämättä puhu työvoimaohjaajalle ja sosiaalihojaajalle. Siihen

terveystarkastus antaa heille hyvän mahdollisuuden. Vaikuttaa siis siltä että, yksi hyöty on se, että terveydellisistä asioista on asiakkaiden mielestä helpompi puhua terveystalon edustajan kanssa. Yleisesti ottaen terveystarkastus koettiin hyvin positiivisesti haastateltujen asiakkaiden keskuudessa.

No ei siit hyötyy tai muut tulost oo kuin et määhän jatkan edelleen toi TE-keskuksen asiakkaan koska mut on todettu täysin työkyntoiseksi..

Hyötyä siitä oli tottakai..mähän aloin lähentelee jo viittäkymmentä ja enkä sellases terveydentarkastukses ole ollut liki 10 vuoteen varmaan..tietysti sitä ennen jos olis ollu joku vakavampi sairaus tai jotain mitä ei ittse olis ymmärtäny et mus on jotain vialla

Ehkä sen verran että ne totes mut kohtuullisen työkykyseks..että tota ja anto tota sellasen lausunnon et eihän tossa äijässä mitään vikaa oo..että töihin vaan..että sen verran sillä oli vaikutusta sitten että jos se olis sanonu et eihän tosta mihinkään oo ni eihän musta sitten olis ollutkaan mihinkään että.

Se oli hyvä, se kesti aika kauankin oli puol tuntii ja oikeen höpötti mun kans kauan se terveydenhoitaja siin ni ja sit se mittas verenpaineet ja kaikki ja kaikki oli silloin ihan hyviä.

Tämmönen pieni vaikutus kuitenkin ollut että ihan siltä kantilta että kun siellä kävin ni siinä tietysti selvis sitten että pitäis ruokatapoja muuttaa ja sitten enemmän liikuntaa että tämmösii että ylipäätänsä terveellisempi elämäntapa.

Ne asiakkaat joilla huomattiin esim. koholla oleva verenpaine tai epäterveellisiä ruokailu ja liikkumistottumuksia sanoivat muuttaneen elämäntapojansa terveellisimmiksi sen jälkeen kun he saivat lääkäriltä tiedon nykytilastaan ja siitä mihin se johtaa. Tieto vaikutti myös siihen millaisiin paikkoihin henkilöt siitä eteenpäin lähtivät hakemaan tukityöllistetyksi. Jos asiakas tarvitsi lisää liikuntaa, pyrki hän monesti löytämään sellaisen tukityöpaikan joka sisältäisi liikuntaa. Jos henkilöllä oli jokin este tietynkaltaiselle työnteolle, pyrki hän joko kiertämään sen tai hakemaan paikkaa jossa hänen fyysisestä haitastaan ei olisi niin paljon ongelmia työnteon aikana.

Yhdessä tapauksessa asiakas ei kokenut saaneensa oikeaa diagnoosia ja hän ei suostu uskomaan ettei hänessä ole mitään vikaa kun kerran hänestä itsestään tuntuu että jokin on pahasti vialla. Tässä tilanteessa asiakkaalle on tullut lohduton olo joka on tuntunut

jähmettävän hänet paikalleen. Hän ei koe myöskään kykenevänsä tekemään työtä ennekuin hän tietää mikä hänessä on vikana.

Kaikki ne viat ne jota mä olen yleensäki sanonu ni lääkärin mielest mus ei oo mitään vikaa ja ku mä tunnen ittessäni et mus on. Ja mää oon monta kertaa käyny samoista asioista mutko ei siihen tuu vaan niinku mitään vastaust kunnollist ni en mä tie mun mielest se ei ole millään tavalla edesauttanu siihen työnhakuun. Koska en mä ny sairaana ny voi lähtee niinku tekee töitä.

9.3.2 Terveystarkastuksen pakollisuus

Asiakkaat eivät mieltäneet terveystarkastusta pakolliseksi. Monelle heille tuli myös täytenä yllätyksenä se, että terveystarkastus oli ylipäättään pakollinen. Asiakkaat toivat lähes yhtenä äänenä julki sen, kuinka hyvä oli että he saivat ilmaisen terveystarkastuksen ja että oli korkea aikakin heidän käydä tarkastuttamassa oman terveystensa tila.

9.3.3 Terveystarkastukseen ja lääkäriin pääsemisen helppous

Haastateltavat kokivat päässeensä melko nopeasti terveystarkastukseen ja lääkäriin. Asiakkaat olivat tyytyväisiä myös siihen, ettei heidän itse tarvinnut alkaa varailemaan aikoja terveydenhoitajalle ja lääkärille, vaan että kaikki nämä hoidettiin heidän puolestaan. Siirtyminen terveystarkastuksesta lääkärin käynnille olisi joidenkin haastateltavien mielestä voinut olla hieman ripeämpää, vaikka tämäkin tapahtui heidän mielestään kohtuullisen ajan sisällä.

Se kävi nopeesti ja mää olin viikon jo ite koittanu ja ei ollu kuulemma lääkäriaikoi..ja hän sai seuraavaks päiväks

Se oli aika helppoa sinänsä että itse ei tarvinnut tehdä mitään ja ajat oli tietysti sitten etukäteen varattuina

Sehän tuli tän työkkärin terveydenhoitajan kautta ni ne ajat ja kaikki ni se oli erittäin helppo. Ite ei tarvinnut varailla mitään ku ne tuli kaikki täältä

Just sellasen niin nopsaan ko ihan tarpeeks näki et ei siinä oo mitään valittamista et olis kauheesti joutunut odottelee mitään koska vaivat ei kuitenkaan oo sellasii et ne ihan tost elämää tynkäyttäs et ei sin pääs ihan päivän kahden sisällä

9.4 Aktivointitoimenpide

9.4.1 Toimenpiteen sopivuus

Asiakkaiden mielestä toimenpiteet joissa he ovat tai olivat olleet, ovat jotenkuten sopivia. Suurella osalla asiakkaista on ennen toimenpiteen alkua ollut epäilyksiä sen sopivuudesta heidän omalla kohdallaan. Tämä tunne siintyi voimakkaampana, jos asiakkaalle ei ollut omasta mielestään toimenpiteestä etukäteen annettua perusteellista tietoa tai omakohtaista tietoa sen sisällöstä. Mahdolliset fyysiset vaivat/tekijät saivat asiakkaat myös omalta osaltaan skeptisiksi siitä ovatko he sopivia tukityöhön, jossa oli mukana melkoisesti fyysistä raskautta. Jos asiakkaat ovat lopettaneet työn kesken, oli päätöksenteon takana heidän mukaansa terveydelliset syyt. Asiakkaat ovat myös selvästi arvostaneet sitä jos työssä on ollut vaihtelua päivittäisissä työtehtävissä. Asiakkaat toivat useasti julki että kokivat kykenevänsä vaikuttamaan jonkin verran toimenpidapaikan valintaan. Tämä siis tarkoittaa, että he ovat melko tyytyväisiä siihen paljonko he voivat itse vaikuttaa paikan valintaan. Asiakkaat painottivat, että mikäli he kokevat osakseen arvostusta tukityöpaikassaan, nostaa se heidän motivaatiotaan ja jaksamistaan arjen puristuksessa.

No sanotaan et siin mieles siin pystyy..onneks aika pitkälti valikoimaan nämä niinku työpaikan ja työtehtävät ja omassa tapauksessani mää sain sellasen työpaikan ja työpisteen joka liippaa mun omia hobejani et..toi se on niinku mul..miten ny sanos..ei ny ihan ylevöittävää mut ihan nautinnollist ja opettavaa toimii täs kyseises paikas.

Oli o, mää oon aina tykänny lapsista. on on ilman muuta. Ja mä tykkäsin kyl ollaki siel yhdistelmätuella siel puol vuotta siel hommissa

Pääsee näkemään eri työpaikkoja..eri niinku aloja ja muita..pääsee kokeilemaan ni mää ny sinänsä olen ottanut niinku tämmösenä niinku että se ei varsinaisesti kuulu mun varsinaiseen alaani, et it on se tausta johon

mää haluaisin mennä että mut sillä välin et löytys parempi työpaikka tai joku muu että pääsee edistymään tällä alalla ni menee sitten akttelee muita että..ollu tämmönen mielenkiintoinen kokeilu et on halunnu nähdä millanen on tää vahtimestari että..on ollu sillai mukava homma..sillai kevyttä.

No jälkikäteen joo..et silloin etukäteen mää ajattelin just ehkä just toi heinänuha ja ihoallergian takia et et ei must oo siihen hommaan..siis ihan fyysisesti et must ei oo ja mää iteki olen yllättyny et mää ihan oikeesti pärjäsin allergialääkkeitteni kans

Mää olen edelleen siinä työssä ja ilmeisesti mää olen itse ollut siihen työhön tyytyväinen kun työnantaja on muhun luottanu ja esimerkiks 40 000 euron koneita mun käsiini ja..ni tota..se tietysti ainahan semmonen kun osoitetaan luottamusta vaikkei niin selkään hakattaisikaan ni tota..taas nostaa sitä itsetuntoa et kyllähän sen ite tietää jos tekee työnsä hyvin vai tekeekö ne huonosti..

Aktivointitoimenpiteen aikana asiakkaat arvostivat sitä jos he saivat asiallista palautetta työstään. Julki tuli kuitenkin, että parissa tapauksessa asiakkaat olivat kokeneet tulleensa kiusatuiksi/syrjityiksi aktivointitoimenpidepaikoissaan. Tapauksien perimmäisenä syynä oli paitsi henkilökemiat, myös selvästi kiusaaajan tietämättömyys siitä mitä kuntouttava työtoiminta ja tukityöskentely oikeastaan tarkoittaa. On mielestäni vaarallista, jos tukityöpaikkojen vakiohenkilökunta ei tiedosta Kahan asiakkaan asemaa yhteiskunnassa ja työpaikassaan, koska tämä epä tietoisuus luo vääristyneitä mielikuvia jotka ruokkivat vihaa. Voidaan myös miettiä mitä henkinen väkivalta tekee ihmiselle joka tulee ikään kuin ulkopuolisena työyhteisöön ja yrittää siihen sopeutua.

9.4.2 Toimenpiteen vaikutukset asiakkaan elämään

Asiakkaat kokivat aktivointitoimenpiteen päästävän heidät pois neljän seinän sisältä kun heillä oli jotain tekemistä ja uusia tuttavuuksia joiden kanssa he olivat päivittäin tekemisissä. Aktivointitoimenpide ehkäisi asiakkaiden mielestä passivoitumista ja laiskistumista, mikä monen heidän mukaansa käy yllättävän helposti mikäli heidän elämässään ei ole mitään rytmittäjää, kuten esimerkiksi kuntouttava työtoiminta. Helposti sitä kuulemma tarpeeksi passivoituttuaan siirtää jopa yksinkertaisimpiakin kodinhoitoon liittyviä asioita kuten kaupassa käyntiä myöhemmäksi.

Ei tartte homehtua sitten neljän seinän sisällä..että se oli mulle melkein se tärkeä että jotain sai tehdä.

Vois kyllä sanoa et on vähän niinku sanotaan nyt ns pirteä nykyään että ku on ollut pidempään siellä että aikaisemmin työttömänä tulee just semmoinen et en mä jaks..semmoinen yleinen laiskuus..mut nyt on ollut kyllä sitten että pidemmän aikaa tuolla tehnyt töitä ym pidemmän aikaa ollut tää jatkuva rytmi sitten että aina tiettyinä aikana mennään sitten sinne ja pois ni ehkä oon vähän kuitenkin piristyny siitä sitten kuitenkin jotenkin sitten..jaksanu tehdä enemmän asioita

No ainahan se on sillai ku sää et oo sen neljän seinän sisällä ni et sul on joku paikka minne mennä silloin aamulla ni tottakai sillä on vaikutus..tai ainakin minuun...mä olen aika seurallinen ihminen muutenkin ja tollai ni pääsee ihmisten ilmoille

Osalle asiakkaille on tullut työnteon myötä uusia tuttavuuksia tai kavereita joita he toisinaan näkevät tai tapaavat. Arki tuntuu sujuvan helpommin kun asiakkailla on työkavereita ja työhön liittyviä ihmisiä joiden kanssa siis puhua. Myös työn vaikutus yleiseen mielialaan tuli toisella tavalla julki. Pari haastateltavaa mainitsi, että kun heistä tuntuu, että he ovat tehneet työtä päivän aikana eli antaneet työpanoksen jostain vastikkeesta, tuntuu se heistä hyvältä. Tämä kaikeksi pohjautuu vanhaan työetiikan käsitykseen jonka mukaan ihminen on hiki otsalla leipänsä ansaittava. Asiakkaathan monesti mainitsivat kuinka heistä toisinaan tuntuu kuin olisivat toisen luokan kansalaisia pitkäaikaistyöttömyytensä vuoksi. Ehkäpä työnteon myötä he kokevat kuuluvansa enemmän niiden joukkoon jotka päivittäin tekevät palkkatyötä vaikkeivät he itse olekaan samassa asemassa. Tätä teoriaa tukee osaltaan se, että jokainen haastateltava joka oli tukityöllistetty, vahvasti toi sen esille että hän tekee työtä ja että heille Kahassa mukana oleminen on ikään kuin työtä.

Työpoliittisessa tutkimuksessa on tehty samankaltainen havainto, sillä siihen vastanneista erittäin monet sanoivat aktivointitoimenpiteisiin osallistumisen auttaneen heidän löytäneen työ- tai opiskelukavereita. Myös itseluottamus oli kasvanut, mikä vaikutti positiivisesti heidän mielialaansa, aivan kuten haastattelemani asiakkaatkin sanoivat. Näyttää siis siltä, että ainakin näiltä osin haastateltujen kokemukset ja vastaukset olivat samankaltaisia aikaisemmin tehdyn tutkimuksen kanssa (Aho, Virjo, Tyni & Koponen, 2005, 16.)

Kyllä sitten tietysti sitä aina on ku on hieman muitten ihmisten kanssa tekemisissä ni sitä sosiaalisuutta, on jotain tekemistä sitten että niinku yleistä aktiivisuutta ettei ihan täysin sitten passivoidu sitten ku olis koko ajan kotona sitten.

Mul on tullu moikka ja hyvä päivä tuttuja ja vähän juttelututtujakin ihan vaan siitä syystä että mää pyörin siellä päivällä keltainen liivi päällä

Sai hyvii kavereit uusii..sanotaan vaik sillai..sillai elämään vaikutti...on tullut nähtyä sen jälkeen.

Terveytteen..no tietysti se on positiivista ku on seuraa...arki menee kevyemmin ku on seuraa

Aktivointitoimenpiteen myötä moni haastateltava sai myös entistä enemmän rahallista tukea. Lisärahaa oltiin hyvin kiitollisia. Haastateltavat kertoivat kuinka monen heidän on vaikea tulla toimeen nykyisellä tukimäärällään ja kuinka tukityöskentelyn kautta saadut lisärahat paransivat heidän elintasoaan tai auttoivat heitä maksamaan rästiin jääneitä laskujaan. On mielestäni järkeenkäypää että näinkin alhaisella rahamäärällä toimeentuleva ihminen kokee helpotusta jo muutaman euron päivittäisestä lisästä. Tämä rahan kautta tulleen pienen elintason nousun koin olevan haastateltavien keskuudessa jonkinlainen motivaattori heille pysyä tukityöllistettynä. Tämän havaintoni puolesta puhuu ainakin työvoimapolitiittisia toimenpiteitä koskevan tutkimus. Tutkimuksessa selvitettiin mm. osallistumisen motiiveja ja siihen vastanneista 61 % ilmoitti osallistuneensa jotta he kykenevät parantamaan omaa taloudellista tilannettaan. Raha on siis yksi motivoiva voima asiakkaiden keskuudessa (Aho ym. 2005, 99.)

Mä ostin kauheesti ittelleni uusii vaatteita tottakai koska en oo pitkään aikaan mitään näillä pienillä rahoilla saanukkaan muutaku normaali ruoka ja maksaa vuokrat ja sähkölaskut ynnä muut nää laskut..mut tottakai se oli hieno juttu..

Positiivisena puolena nyt ainakin et saa huomattavasti enemmän rahaa mitä tietysti työttömänä et se on aina ollut sitten et on pystyny aina maksamaan kaikki laskut ja on jäänyt aina sitten myös yli että se on auttanut siihen tietysti että kaupasta ostaessaan ei oo aina tarttenu kattoo et on voinu monipuolistaa sitä sinänsä

Lähinnä hyötyy mulla oli että siitä sai..pikkasen rahaa enemmän, mikä on se mulla se pääsyy aina näihin koulutuksiin tai mihin kaikkiin muuhunkin menoon että..on helpompaa vähän sitten elää että kun saa sen kahdeksan euroo päiväs

Tietotason ja ammattitaidon nousun työn teon vuoksi olivat havainneet monet asiakkaat. Asiakkaat toivat julki mielipiteissään, että väkisinkin tukityöpaikoissa ja yleensäkin kuntouttavassa työtoiminnassa oppii uutta jos on kykenevä ottamaan uutta tietoa vastaan ja työpaikka on jotenkuten heille itselleen soveltuva. Seuraavanlainen kommentti oli hyvin yleinen.

Tosta luonnosta lisää tietoa korvien väliin ja plus sit tommosta mekaanista ja tommosta tietotaitoa..sitä mul kyl oli ollutkin mut mää oon pystyny verestämään niitten koneiden myötä sitä mihin päin niitä ruuveja väännetään

Asiakkaat siis kokivat siis oppivansa kyllä uutta, mutta vain parissa tapauksessa oli uusien taitojen oppiminen johtanut edes pätkätöiden saantiin. Kaikki loput ilmaisivat olevansa hyvin skeptisiä työllistymismahdollisuuksistaan tulevaisuudessa tukitöiden ulkopuolelle. Skeptisyys näyttäytyi myös sitä vahvempana, mitä vanhempi Kahan asiakas oli. Onhan sekin kuitenkin jo hienoa, että osa haastatelluista saa tehdä töitä, vaikkakin sitten pätkittäin silloin tällöin. Yleisesti ottaen myös muut aktivointitoimiin osallistuneet ovat aiemman tutkimuksen mukaan hyvin usein sen kannalla, että heidän ammattitaitonsa paranee aktivointitoimenpiteiden aikana (Aho ym. 2005, 16-17).

Ei sil oo mitään vaikutusta..tota se..jos ei nyt kauhea säkä käy..eihän kukaan nyt tämmöstä viiskymppistä vakituiseen työhön ota..se on nyt ihan selvä asia. Mul on toi ikä on sen verran että kyllä se rupee rasite olee

No itse mää nään tulavaisuuden työllistymisnäkömät omalla kohdallani ni no lähinnä toi jonkinlaisii tukitöit ja en mää tiedä onko tol ny loppujen lopuksi niin paljon vaikutusta

Yhteenvedona asiakkaat siis kokivat, että aktivointitoimiin osallistumisella on heille selvästi havaittavia hyötyjä. Nämä hyödyt varmasti motivoivat heitä pysymään aktivointitoimien parissa sen sijaan että he sanoutuisivat niistä irti. Myös aiemman tutkimuksen mukaan aktivointitoimenpiteisiin osallistuneista selvä enemmistö piti niihin osallistumista hyödyllisenä (Aho ym. 2005, 16).

Asiakkaita harmitti se, etteivät heidän työllistymisnäkömängsä ole heidän mielestään kovinkaan hyvät tällä hetkellä. Suurin osa ei myöskään usko kykenevänsä täyttämään niitä vaatimuksia joita nykyinen työelämä ihmiseltä vaatii. He kokevat, etteivät siis kykene antamaan sellaista työpanosta mitä työssäkävvät ihmiset antavat työssään ja tämän takia kokevat tulevaisuuden työnsä olevan pätkä ja tukitöitä.

9.4.3 Kehitystarpeet asiakkaiden mielestä

Eniten kaikista esille tullut kehitysehdotus oli se, että Kahan tulisi antaa enemmän ja kattavampaa tietoa itsestään ja toiminnastaan yhteistyötaho yrityksille ja yhteisöille. Syitä tähän kehitysehdotukseen oli useita. Yksi näistä oli se, että asiakkaat kokevat kiusalliseksi sen, että työyhteisössä joissa he työskentelevät kuntouttava työtoiminta tuntuu monesti olevan hyvin tuntematon käsite monien työntekijöiden keskuudessa. Ja vaikka Kahasta ja kuntouttavasta työtoiminnasta oltaisiinkin kuultu, ovat käsitykset sen toiminnasta ja tarkoituksesta hyvin erilaiset mitä ne todellisuudessa ovat. Ihmiset saattavat esim. puhua asiakkaan selän takana, että tässä on jotain pahasti vikana kun hän on tukityöllistetty, vaikka ainoa erottava tekijä on asiakkaan työhistoria.

Tämä on asiakkaiden mielestä johtanut tai auttanut pahimmillaan luomaan sellaisen tilanteen, jossa Kahan asiakas on kokenut tullessa joko kiusatuksi tai syrjityksi tukityöpaikallaan. Tällainen tilanne ei tietystikään ole toivottava. Mikäli tämä pitää paikkansa, on mielestäni hyvä miettiä miten tällainen tilanne voitaisiin tunnistaa ja siihen puuttua tarvittaessa. Asiakkaat ehdottivat myös, että varsinkin tukityötoimenpiteen aluksi he toivoisivat useampia yhteydenottoja Kahan puolelta ja jopa vierailua paikan päälle. Selvästikin kaivattiin useampia niin sanottuja yhteydenottokertoja joilla varmistettaisiin asiakkaan oma vointi varsinkin toimenpiteen aluksi. Nämä ehdotukset toteutuessaan voisivat mielestäni oikein toteutettuna auttaa osaltaan tunnistamaan tilanteen, jossa asiakas kokee olevansa syrjitty tai kiusattu. Onhan varhainen puuttuminen tällaisessa tilanteessa hyvinkin toivottavaa ja mitä nopeammin tilanteesta tiedetään, sen parempi.

Toinen kehitysehdotus oli se, että Kaha lisäisi pitkäaikaistyöttömien vetovoimaa työnantajien silmissä. Kysymys on siis siitä, että asiakkaat kokevat työnantajien

näkevän vain heidän mittavan työttömyyshistoriansa, eikä sitä mitä he voivat antaa heidän yritykselleen. Asiakkaat kertoivat kuinka he, toisin kuin nuoremmat juuri valmistuneet nuoret, varmasti pysyisivät työpaikassa sen sijaan että he jo muutaman vuoden jälkeen olisivat vaihtamassa toiseen työpaikkaan. Iäkkäät työttömät työnhakijat tietävät myös asiakkaiden mielestä yllättävän monista asioista ainakin jonkin verran. Onhan se totta, että monet heistä ovat käyneet läpi jos jonkinmoisia tukityöpaikkoja ja kursseja joten en tätä väittämää kyllä lähtisi heti tyrmäämään. Mikäli keksittäisiin jokin tapa jolla pitkäaarkistyöttömien vetovoimaa työnantajille kyettäisiin nostamaan, johtaisi se varmasti osan heidän työllistymiseen. Hyvä kysymys onkin sitten, miten tällainen tavoite saavutettaisiin?

Viimeinen esille tullut ehdotus asiakkailta oli että Kaha keskittyisi enemmän luomaan kannustavampaa ilmapiiriä sen piirissä oleville asiakkaille. Asiakkaat kokivat, että Kahan puolelta heitä voitaisiin kannustaa nykyistä enemmän. Kannustaminen on mielestäni lähellä myös motivoimista, tai ainakin ne liittyvät yhteen. Tästä aiheesta on siis motivoituneisuuden osassa enemmän.

9.5 Pitkäaikaistyöttömyys asiakkaiden elämässä

Kuten tutkimukseni alkupuolella kirjoitan, voi pitkäaikaistyöttömyys vaikuttaa ja näkyä monella tapaa ihmisen elämässä. Haastattelujen aikana sain kuulla monenlaisia mielipiteitä ja tarinoita siitä miten asiakkaiden elämä on ottanut vaikutteita itseensä heidän työllisyystilanteensa kautta. Yhden asian voin sanoa aivan varmasti haastattelujen perusteella. Pitkäaikaistyöttömyys vaikuttaa paljon ihmisen päivittäiseen elämään tavalla tai toisella. Asioiden painotukset saattavat olla eri luokkaa yksilöstä riippuen, mutta kaikilla asiakkailla oli useampi negatiivinen asia elämässään jonka he kokivat johtuneen heidän työn puutteestaan.

Rahan puute ja sen vähyys olivat poikkeuksetta esillä jokaisen haastatellun Kahan asiakkaan elämässä. Asiakkaiden mielestä heidän saamansa rahan määrä riittää yleensä juuri ja juuri päivittäiseen elämiseen mikäli mitään yllättäviä menoja ja kulueriä ei tule heille maksettavaksi. Kun tällainen ylimääräinen kuluerä sitten osuu kohdalle, vaikeutuu asiakkaiden elämä huomattavasti, koska rahaa ylimääräisen kulun

kattamiseen ei heidän mukaansa ole. Tällöin asiakkaiden suosimat etenemisvaihtoehdot ovat lisärahan anominen tai rahan lainaaminen sukulaiselta. Asiakkaat sanoivat myös joutuvansa toisinaan laskemaan euron tarkkuudella budjettiaan, jotta raha riittäisi. Rahan vähyys on myös vaikuttanut negatiivisesti asiakkaiden elämän valintojen mahdollisuuksiin. Valintojen mahdollisuudet ikään kuin niukkenevat ja mihinkään asioihin jotka tuovat ehostusta arkeen ei ole varaa. Asiakkaat haluaisivat esim. joskus ostaa kaipaamaansa kodinelektroniikkaa tai alkaa harrastamaan jotain, mutta heidän saamansa raha ei tähän nykyisellään kuulemma riitä. Myöskään ulkomaanmatkat eivät tule rahan puutteen vuoksi kyseeseen ja tämäkin harmitti asiakkaita. Asiakkaat siis haluaisivat että heillä olisi mahdollisuus joskus hemmotella itseään kuten heidän mukaansa työssäkäyvät ihmiset tekevät.

Sil 410 eurolla ni eihän sillä paljon pitkälle..ei sillä elä..ei sillä paljon pysty elämään paljon pitkälle..kato ku se 20 päivää maksetaan, ei koko kuukautta, vaan 20 päivää. Ni tota se on se 410 euroo ni..se on niin pieni.se on pieni.

Se raha mitä saa et se on siihen normaalielämiseen sit just riittävä että ehkä enemmänkin toivois, mutta tiukalle se vetää kuitenkin joka tapauksessa

Siihen se on vaikuttanut että työttömän ollessa on ihan pakko tiputtaa rahan käyttö ihan minimiin. Et ei tuul sanomalehtiä, aikakauslehtiä, ei mitään muitakaan että siihen on vaikuttanut ettei voi ostaa viihdykkeitä kun kaikki rahat menee pakollisiin asioihin

Kun tulotasot putoo ni tota tota ni ihmisen elämisen mahdollisuudet pienenee..

Asiakkaat toivoivat korotusta työttömyystukiin, koska kokivat sen olevan nykyisellään riittämätön edellä mainituista syistä. Kun asiaa tarkastelin yleisellä tasolla, huomasin Kelan tutkimusosaston tekemästä tutkimuksesta että kaikista siihen vastanneista ihmisistä peräti 40 % halusi korottaa työttömyysturvan tasoa. Tämä oli suurin kannatusta saanut vastausvaihtoehto. Huomionarvoista on, että tämä Kelan tutkimus toteutettiin satunnaisesti kaikille kansalaisille eikä siis vain työttömille. Yleinen mielipidekin vaikuttaa siis kallistuvan siihen päin, että työttömyysturvan määrä ei ole aivan riittävä. Kelan tutkimusosaston tutkimuksen mukaan työttömät kannattavat eniten tukien korottamista, mikä menee täysin yhteen sen kanssa mitä itse huomasin, sillä yhtä

lukuun ottamatta kaikki haastattelemani henkilöt toivoivat työttömyysturvan määrän nostamista (Forma, Kallio, Pirttilä & Uusitalo 2007, 32.)

Unirytmien ja unen saannin vaikeus tuli useasti julki haastatteluiden aikana. Paljon asiakkaat puhuivat siitä miten työttömyyden myötä he kokivat unirytmien pitämisen järkevänä hyvin haastavaksi. Tämä johtui siitä, ettei heillä ole mitään rytmittävää tekijää elämässään. Valvomisen menee kuulemma usein aamuyön pikkutunneille tai joillakin jopa joskus aamu kuuteen ja tämän vuoksi asiakkaat sitten nukkuvat monesti yli puoleenpäivään. Tukityötä tekemällä monen unirytmien kuitenkin palasi täysin tai suhteellisen ennalleen. Tämä siis kaikeksi tarkoittaa sitä, että vaikka aktivointitoimenpiteet eivät ole sama asia kuin vakituinen työ, auttavat ne osaltaan järkevän unirytmien ylläpitämisessä.

Työttömänä ollessa se meni siihen et nukkumaanmenoaika oli myöhään aamuyöllä sitten ja puhuttiin sillai että ei juurikaan aamuyö kello kahta ennen tullu nukuttuu ja sitten tuli nukuttuu yleensä melkein puoleenpäivään asti että.

Noh..se nyt unirytmien tietyst menee tota.

On..sanotaan nyt näin et tällä hetkelläkin mul on unirytmien ihan sekaisin et se on niinku ihan sekaisin et mää saan nukuttuu joskus neljän, viiden aikaan aamul ja sit mää herään yhden, kahden aikaan päiväl

Mul on siis nukkumisen kanssa huomattavii ongelmii...on tavallaan sillai niinku koko ajan unisykli vähän sekaisin.

Pitkäaikaistyöttömyys näyttää myös vaikuttavan tavalla tai toisella asiakkaiden henkiseen terveyteen ja sosiaalisiin suhteisiin. Asiakkailta oli haastattelun aikana jokaisella kerrottavanaan omakohtainen kokemus siitä miten heidän mielestään työttömyys vaikutti joko heidän omaan jaksamiseen tai heidän sosiaaliseen suhteisiinsa. Kokemukset tuntuivat hyvinkin yksilöllisiltä. Toiset kokivat itse työttömyyden hyvin painostavana ja ahdistavana elämäntilanteena jonka vuoksi he vähitellen sanoivat vetäytyvän yhä enemmän ja enemmän itseensä. Tämä sitten johti lopulta siihen, että he eristäytyivät muusta maailmasta kotiinsa ja heidän sosiaaliset kontaktinsa näivettyivät. Ja kun oli tottunut olemaan neljän seinän sisällä ja sosiaaliset kontaktit olivat heikentyneet, oli asian muuttaminen entistä vaikeampaa.

Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen teettämän tutkimuksen mukaan pitkäaikaistyöttömät ovat selvästi muusta väestöstä poikkeavia. He ovat useammin naimattomia, eronneita tai asumuserossa olevia tai leskiä kuin kaikki työvoimaan kuuluvat. Pitkäaikaistyöttömien avioliitot päätyvät myös avioeroon melkein kaksi kertaa useammin kuin verrataan koko työvoimaan. Tämän vuoksi he ovat selvästi myös harvemmin avioliitossa kuin työvoimaan kuuluvat (Hjerpe ym. 2004, 83.) Tämä kertoo minulle osaltaan siitä miten pitkäaikaistyöttömyys saattaa viedä ihmistä sellaiseen suuntaan, jossa hänen henkinen terveytensä on isomman riskin alaisena. Ja jos pitkäaikaistyötön vähitellen käpertyy itseensä ja eristyy yhteiskunnasta alkaa se varmasti ennemmin tai myöhemmin vaikuttamaan tavalla tai toisella hänen parisuhteeseensa, mikä voi omalta osaltaan selittää avioerojen suurta määrää pitkäaikaistyöttömien keskuudessa.

Eräissä tapauksissa taas monet asiakkaan tuttavat alkoivat karttaa tätä vähitellen sen jälkeen kun hän ajautui työttömäksi. Asiakas koki tämän hyvin harmilliseksi. Toisessa tapauksessa asiakkaan oma suku alkoi omaksua hänestä vinoutuneen ja negatiivisen mielipiteen, jonka perusteena oli vain se, että hän on ollut useamman vuoden työtön. Eräs asiakas harmitteli sitä, että vaikka hänellä olisi vielä jonkun verran sosiaalisia kontakteja, vaatii joskus niiden asianmukainen huoltaminen rahallista panostamista johon hän ei kykene. Esimerkkinä tästä toimii se kuinka hänen tuttavansa lähtevät laivalle viettämään yhdessä aikaa hänen jäädessä porukasta ulkopuolelle rahan puutteen vuoksi. Kaikki nämä tarinat kertovat osaltaan minulle siitä kuinka määrittävä tekijä työ onkaan ihmisen elämässä Suomessa. Työ rytmittää elämää, ylläpitää sosiaalisia kontakteja ja mitä ilmeisimmin ehkäisee syrjäytymistä. Työttömyydellä vaikuttaa olevan päinvastainen vaikutus.

Hyvin näkyvä asia asiakkaiden elämässä on alkoholin toistuva perinteeksi muodostunut käyttö. Asiakkaasta riippuen juominen saattoi olla jopa päivittäistä. Viikonloppujuominen oli myös hyvin tavallinen ilmiö haastateltujen keskuudessa. Juominen oli myös useammalla haastatellulla lähtenyt käsistä jossain vaiheessa työttömyyttä. Huolestuttavaa on mielestäni, että juomisesta näyttää monen haastatellun asiakkaan kohdalla muodostuneen jonkinlainen tapa. Käyttövälit saattoivat olla hieman eriäviä, mutta selvästi alkoholin kulutus oli melkoisen systemaattista, melkein kuin

lääkkeiden ottamista. Sanomattakin on selvää, että alkoholin jatkuva käyttö suhteellisen pienin tasaisin väliajoin on tietysti perin haitallista ihmiskehölle. Ja kun asiakkaan terveys alkaa heikentyä, vaikuttaa se mielestäni aivan varmasti hänen työllistymiseensäkin. Huomionarvoista on kuitenkin se, että asiakkaat vaikuttivat tiedostavan alkoholin negatiivisen vaikutuksen elämäänsä tavalla tai toisella. Mikäli muilla Kahan asiakkailla on samankaltaisia ongelmia alkoholin suhteen, on hyvä tiedostaa, että mikäli näihin haastatteluihin on uskomisen, eivät he elä kovinkaan vahvassa itse kiellossa juomisensa kanssa. Tämän vuoksi asiaan on hieman nopeampi ja helpompi puuttua kuin jos asiakkaat kieltäisivät koko ongelman vaikka se selvästi olisikin olemassa.

Juu mä myönnän kyllä, mä saatan ottaa joka ehtookin. Kaljan kans vaan plättään. mut ei se mul niinku ongelma oo millään tapaa..et se on van niinku sen illanvieton päätteks niinku sillai et jotenki vaan tulee sit rennompi ja vähän niinku aikasempaa pääsee nukkuu esimerkiks..en mää ny voi sanoo et mää joka ilta juon mut aika usein..täytyy kyl sanoa.

Loppuviimeks elämäs ei ollut enää mitään muuta kuin alkoholi ja...sen kans präkääminen tos ni tota..asunnot meni sun muuta

No ehkä alkoholi tulee käytetty enemmän...viikonloppusin lähinnä et tuo..joskus viikol...sillon tällön mut välil voi mopo karat vähän käsist.

9.6 Haastateltavien motivaatio Kahan hankkeessa

9.6.1 Asiakkaiden motivaation aste osallistuessa hankkeeseen

Asiakkaat eivät kokeneet itseään kovinkaan motivoituneiksi aluksi osallistuessaan hankkeeseen. Tästä huolimatta asiakkaat toivat julki sen, kuinka hanke toi heidän päiväänsä jotain uutta sisältöä ja kuinka he näkivät terveystarkastuksen mahdollisuutena selvittää ilmaiseksi nykyisen terveydentilansa. Sain sellaisen kuvan, että osalle tieto ilmaisesta terveystarkastuksesta oli hyvinkin houkutteleva ja osaltaan sai hankkeen asiakkaat lähtemään hieman avoimemmin mielin hankkeeseen mukaan.

..nooh en mä oikeestaan voi sanoo et olin motivoitunut..itseäni lähinnä kiinnosti tää terveystarkastus ku katoin et täs oli mahdollisuus saada sitten ilmaiseksi lääkärit ja kaikki kokeet et näkee nykyisen terveydentilan

No sanotaan ny et en niin sanotusti innostunut ollu mut se toi vähän semmost erilaisuutta niinku päivään..vähän niinku vaihteluks koin

En kauheesti..ei niinku..sehän oli pakko se...se pakollisuus vaikuttaa siihen tosi paljon..ehkä jos siin olis ollut semmonen vaihtoehto ettei olis tarvinnut niin ehkä siinä olis ajatellut paljon positiivisemmin..

Mielipiteissä tuli myös julki, että joitakin asiakkaita ihmetytti se kuinka he eivät tajunneet mistä hankkeessa oli oikeastaan kyse. Heille oli kuulemma annettu jotain informaatiota, mutta tieto ei kuulemma ollut aivan niin ymmärrettävää, että asiakkaat olisivat saaneet täysin selvän kuvan toiminnasta ja siitä mihin sillä oikeastaan pyritään. Käytännönläheisempää informaatiota myös toivottiin. Myös kuntouttavasta työtoiminnasta toivottiin informaatiota mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, sillä monille tämän termin sisältö oli täysin tuntematon ja osittain jopa väärä, joka sitten osaltaan sai asiakkaat epäileväisiksi jo ennen hankkeeseen tuloa.

Mää muistan et mää olin alkuun hyvin epäileväinen tähän..tämän toimenpiteen suhteen...mul oli vähän semmonen skeptinen asennoituminen..tai lähtökohta tähän et mitä tällä ajetaan takaa

En mää kyl alkuus kauheen motivoitunu ollut et mä ku se oli vähän niinku..se ainaski alkuun oli vähän epäselvää et mikä tää homman tarkoitus on ..et mikä täs on juu..sitä ei oikeastaan mulle kerrottu..sellasella kielellä et mää olisin ymmärtänyt sen

Eräs mielestäni kiinnostava mielipide tuli eräältä asiakkaalta, jonka mukaan tämä epäileväisyys sai hänet tuntemaan itsensä toisen luokan kansalaiseksi. Asiakkaan ajatusmaailmassa hän perusteli tämän mielipiteensä sillä, että hänelle tehtiin aktivointisuunnitelma jonka tarkoitusta hän ei kuitenkaan täysin ymmärtänyt. Hän toi julki sen, että jos häntä kerran aktivoidaan, johtuu se siitä, että hän olisi jotenkin passiivinen. Passiivisuuden hän taas mielsi hyvin kielteiseksi ja negatiiviseksi asiaksi, minkä takia hänestä tuntui kuin häntä olisi syytetty hänen omasta työttömyydestään. Tämä sitten sai asiakkaan tuntemaan itsensä hänen omien sanojensa mukaan b-luokan kansalaiseksi. Tämän vuoksi koko hanke lähti hänen kohdallaan väärällä tavalla liikkeelle ja kesti jonkin aikaa, että ennen kuin hän sai selvitettyä väärinkäsityksen. Hän

toivoisi että vastaavalta voitaisiin tulevaisuudessa välttyä. Keinoksi tähän hän itse ehdotti avoimuuden lisäämistä asiakkaiden ja hankkeen työntekijöiden välillä.

9.6.2 Asiakkaiden oman motivaatio tällä hetkellä

Asiakkaat kokevat olevansa tällä hetkellä motivoituneempia hankkeessa kuin sen alussa. Motivaatiota ovat ruokkineet tukitöistä saatu rahallinen lisätuki ja se että asiakkaat ovat saaneet rytmitystä elämäänsä aktivointitoimenpiteiden kautta ja päässeet omien sanojensa mukaan neljän seinän sisältä ulos. Motivaatiota syö kuitenkin tulevaisuuden epävarmuus. Asiakkaat joiden tukityötä on jatkettu useita kertoja pelkäävät, etteivät enää saa jatkaa työskentelyä, vaan joutuvat joksikin aikaa ikään kuin tyhjän pantiksi. Iäkkäämmät haastateltavat myös tuumiskelivat haastattelun aikana miten he kykenevät pitämään motivaatiotaan yllä kun ainoa asia mitä he voivat odottaa tulevaisuudeltaan on yksi tukityöpaikka toisensa jälkeen. Voin hyvin kuvitella laittaessani itseni ajatuksissani samaan tilanteeseen kuinka tämä voi syödä motivaatiota ja luoda hieman toivottoman kuvan tulevaisuudesta. Ihminen kuitenkin käsittääkseni kokee itsensä myös työn kautta ja vaikka tukityö on työntekoa sekin, ei se vastaa arvostukseltaan yhteiskunnassa sitä mitä vakituinen peruspalkkainen työ.

9.6.3 Miten hanke voisi motivoida enemmän

Asiakkailta tuli esille mielipide jonka mukaan pitkäaikaistyöttömien selvittely ja aktivointikokeilussa tulisi olla hieman tiheämmin käyntejä Kahan toimitiloissa. Tämä auttaisi asiakkaitten mielestä paitsi luomaan tietynkaltaista positiivista painetta asiakkaille, myös rakentamaan asiakkaan ja Kahan työntekijöiden yhteistyösuhdetta vahvemmaksi, kun aikaa yhteistyösuhteen rakentamiselle olisi enemmän pienemmän ajan sisällä. Yksi kehittämisen tarvehan asiakkaitten mielestä oli myös se, että moni koki yhteistyösuhteen kovin pinnalliseksi lyhyen tapaamisajan vuoksi. Pariin otteeseen mainittiin myös että asiakkaat itse kokisivat avoimuuden omista asioistaan helpommaksi jos yhteistyösuhde olisi nykyistä vahvempi. Julki tuli myös mielipide, jonka mukaan hankkeen työntekijöiden pitäisi kyetä myymään itsensä ja ammattitaitonsa asiakkaalle siten, että asiakas on vakuuttunut Kahan työntekijän

ammattitaidosta. Rajallisen tapaamisajan vuoksi tämä on nykyisellään hieman haastavampaa kuin jos tapaamisia olisi tiheämmin.

Kaikista eniten asiakkailta tuli kuitenkin esille ajatus siitä josko avoimmuutta ja tiedottamista voitaisiin lisätä yleisesti koko selvittely- ja aktivointikokeilusta. Monet asiakkaat sanoivat kaipaavansa sen tunnetta, että heillä olisi jokin selvä päämäärä joka olisi yhdessä tehty selväksi. Nykyisellään päämäärä tuntuu monesta hämärältä ja epäselvältä ja tämä osaltaan heikentää hieman heidän motivaatiotaan.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Porin kaupunki toteutti pitkäaikaistyöttömien selvittely- ja aktivointikokeilun yhteistyössä Porin seudun TE-toimiston kanssa. Selvittely ja aktivointikokeilun tarkoituksena oli tehdä asiakkaalle palvelukartoitus, ohjata asiakas terveystarkastukseen ja palveluiden pariin sekä aktivoida asiakas. Tutkimukseni tarkoitus oli päästä haastatteluiden ja pohdinnan avulla näkemään miten asiakkaat kokivat tämän koko prosessin. Asiakkaiden kokemusten ja mielipiteiden kautta sekä keskustelemalla heidän kanssaan oli tarkoitus ottaa myös selvää mitä he haluaisivat muuttaa Kahan hankkeessa.

Näiltä osin tutkimustulososiossa on mielestäni riittävästi kattavaa tietoa siitä millaisena selvittely ja aktivointikokeilu on haastateltujen hankkeen asiakkaiden silmissä näyttäytynyt. Mutta yhteenvetona on vielä mielestäni hyvä käydä läpi mitä pääsuuntia asiakkaiden vastauksista löytyi ja minkälaisia johtopäätöksiä niistä voidaan omasta mielestäni tehdä. Tietyin osin olenkin jo johtopäätöksiä tehnyt tutkimustulososiossa, mutta nyt teen oman vaikutelmani kautta ehdotuksia koskien selvittely- ja aktivointikokeilua. Mielipiteet ja johtopäätökset ovat siis täysin omiani ja siksi tiedostan niissä saattavan olevan tietynlaisia painotuksia, joita en välttämättä itsekään huomaa. Mutta koska laadullinen opinnäytetyö on aina enemmän tai vähemmän myös tekijänsä kaltainen, en näe tässä ongelmaa.

Asiakasta koskevat aikamääreet ja säännöt olivat siis menneet tarpeeksi hyvin perille asiakkaille. He näyttivät ymmärtävän jotakuinkin kaiken oleellisen säännöistä ja säännöksistä. Toisinaan he olisivat toivoneet tarkempaa tietoa, mutta eivät kehdanneet sitä usein itse kysyä. Puhuttiin näkymättömästä kynnyksestä jota asiakkaat eivät itse oikein kyenneet sen paremmin selittämään. Ammattikieli ja slangi koettiin hyvin haastavaksi ja negatiiviseksi asiakkaiden puolelta, sillä tämä vaikeutti monesti heidän ymmärrystään siitä mitä heille sanottiin ja totesin sen melko varmasti toistuvana ilmiönä vaikuttavan negatiivisesti asiakkaan motivaatioon ja tätä kautta yhteistyösuhteeseen Kahan työntekijän kanssa. Tähän tulisi siis kiinnittää erityisesti huomiota jos halutaan saada mahdollisimman vahva sidos asiakkaaseen. Haasteena tässä on kai se, että kun ammattikieli on jokapäiväistä, ei sen vaikeatajuisuutta asiakkaan näkökulmasta välttämättä edes huomaa tai tiedosta. Tämä asia on nyt kuitenkin tuotu julki ja siitä voidaan sitten lähteä halutessaan miettimään, mitä asialle voitaisiin tehdä. Kieli tulisi siis tuoda asiakastapaamisissa lähemmäs asiakkaan omaa arkikieltä. Ehkä pitäisi tehdä asiakaskäynneille jonkinlainen tarkastuspiste loppupuolelle jossa jollain tavalla varmistetaan varmasti, että asiakkaalle on osattu selittää kaikki olennainen. Tämän lisäksi olisi tietysti hyvä keskittyä omaan kielenkäyttöön ja sen tietoiseen tarkasteluun.

Terveystarkastus oli otettu asiakkaiden keskuudessa positiivisesti vastaan ja he eivät yleisesti ottaen kokeneet sitä pakolliseksi. Siirtymä terveystarkastuksen eri pisteiden välillä olisi kylläkin voinut olla asiakkaiden mielestä hieman ripeämpi. Aikuissosiaalityön toimiston/Perusturvakeskuksen palveluista oltiin hyvin sekalaista mieltä. Toisaalta apu koettiin hyväksi ja joustavaksi kun sitä sai. Asiakkaat kokivat myös, että erinäisten papereiden täyttämiseen ja hakuprosesseihin he olivat saaneet hyvin apua tarvittaessa. Kuitenkin avun saannissa oltiin havaittu asiakkaiden puolelta liiallista vaihtelevuutta. Toisinaan apua sai helposti ja toisinaan ei sitten millään vaikka kuinka selitti, että nyt on pakko saada lisäapua. Asiakkaita ahdisti tämä vaihtelu varsinkin koska heidän pitää rajallisten varantojensa puitteissa kyetä tekemään hyvinkin tarkkoja suunnitelmia rahankäytön suhteen. Kun rahat eivät riitä ja sitä ei sitten saakaan suunnitellusti, vaikeuttaa se asiakkaiden elämää jonkin aikaa ja rikkoo sitä luottamusta mikä heillä on järjestelmää kohtaan. Asiakkaat eivät myöskään kokeneet saaneensa avun epäamiselle yleensä selvää ja hyvää syytä.

Aktivointitoimenpiteet olivat asiakkaiden mielestä jotakuinkin sopivia ja he kokivat pystyvänsä vaikuttamaan niiden valintaan jonkin verran itsekin. Aktivointitoimenpiteiden katsottiin myös ehkäisevän passivoitumista ja laiskistumista. Asiakkaat kokivat tukityönteon olevan heille itselleen hyväksi. Tukityö ehkäisi lähtökohtaisesti niin asiakkaiden kuin kirjallisuudenkin perusteella syrjäytymistä ja mielenterveydellisiä ongelmia. Asiakkaat saavat usein myös uusia tuttavuuksia ja jopa kavereita jotka sitten tuovat asiakkaan elämään lisäsisältöä. Asiakkaat kokivat oppineensa uutta ja saaneensa uusia taitoja, mutta vakituista työtä he eivät tästä huolimatta olleet saaneet. Eli kokonaisuutena voidaan todeta, että oikein valitulla aktivointitoimenpiteellä ja erityisesti tukityönteolla on positiivinen vaikutus asiakkaan elämään, vaikka hän ei sen seurauksena työllistyisikään. Pitkään jatkuessaanhan tämä tilanne alkoi kylläkin rasittaa asiakkaita.

Pari haastateltavaa olivat kokeneet henkistä väkivaltaa aktivointitoimenpiteensä aikana kiusaamisen muodossa. Haastattelun kautta nämä asiat tulivat ensimmäistä kertaa ymmärtääkseni tietoisuuteen. Kummatkaan eivät halunneet sen enempää nostaa asiaa laajempaan tietoisuuteen. Olin aistivanani jonkinlaista häpeän tunnetta, joka on käsittääkseni hyvin yleinen tämänkaltaisissa tilanteissa. Sinänsä se, että työpaikoilla esiintyy henkistä väkivaltaa eli kiusaamista ei tule minulle yllätyksenä. Aiheesta ollaan lähiaikoina kirjoitettu niin ammatti- kuin iltapäivälehdissäkin. Kyselyt ovat näissä yhteyksissä osoittaneet, että valitettavasti työpaikoilla kiusaaminen on nykyisin hyvin yleistä Suomessa. Tämän vuoksi ei tule kaiketi yllätyksenä, että Kaha hankkeen asiakkaat ovat saaneet osansa tästä potista.

Ero on tietysti se, että kun varsinaisilla työntekijöillä on monesti vahva tukiverkko ja perhe joka helpottaa tilanteen sietoa, ei näitä yleensä ole pitkäaikaistyöttömillä, kuten aikaisemmin totesin tutkimuksessani. Tämän vuoksi kiusaaminen voi iskeä toisinaan lujemmin pitkäaikaistyöttömän henkiseen terveyteen kuin vakituisesti työssä käyvän ihmisen omaan. Jo tämän vuoksi asiaan tulisi kiinnittää aivan erityistä huomiota. Kiusaamistahan tapahtuu paljon lasten ja nuorten keskuudessa ja tästä on alettu nykyisin laajemminkin puhua, mutta kuka pitää aikuisen ihmisen puolta kun vastassa on monin verroin ovelampi ja varttuneempi kiusaaja? Henkilökemiat vaikuttavat paljon varmasti kiusaamistilanteisiin ja myös se että paikassa jossa asiakas on tekemässä työtä, eivät kaikki varsinaiset työntekijät tiedosta asiakkaan asemaa tai sitä mikä selvittely- ja

aktivointikokeilun oikeastaan on. Mielestäni kynnyistä kiusaamisen ilmoittamiseen tulisi siis madaltaa tavalla tai toisella, jotta asialla voidaan tehdä jotain. Tämän lisäksi pitäisi tehdä ennaltaehkäisevää työtä joka keskittyisi siihen, että varsinainen kiusaamistilanne ei koskaan pääsisi kehittymään.

Haastatelluilla asiakkaila on elämässään haitallisia elämäntapoja kuten jatkuvaa tai ajoittaista alkoholinkäyttöä tai/ ja hyvin sekaisin oleva unirytm. Masennusta ja alakuloisuutta esiintyi myös jonkin verran, joita edellä mainitut seikat varmasti ruokkivat. Pitkäaikaistyöttömänä oleminen lisäsi näitä kaikkia ja asiakkaat vaikuttivat tiedostavan tämän itsekkin. Tukityöskentely helpotti näitä kaikkia paljon, joskin vähiten alkoholin käytön vähentämistä.

Rahan puute vaikutti asiakkaiden elämässä vahvasti. Asiakkaat kokivat että nykyisellä tukimäärällä saa juuri ja juuri maksettua vuokran ja kaiken välttämättömimmän. Rahaa itsensä hemmotteluun ja arjen piristämiseen ei ole riittävästi ja tämä vaikuttaa paitsi asiakkaiden mahdollisuuksiin hankkia uusia aktiviteetteja myös mahdollisuuksiin hankkia uusia tuttav. Yllättävä rahanmeno saattoi kaataa melkein koko talouden ja tällöin asiakas oli lisätukien varassa jota he eivät aina saaneet. Ruokajonossa olivat monet asiakkaat käyneet. Näistä syistä johtuen mielestäni tukisummaa tulisi hieman korottaa nykyisestä, jotta asiakkaila olisi varaa tehdä sellaisia asioita tai hankkia sellaista viihdykettä joka lisäisi heidän hyvinvointiaan. Tämä varmaankin vaikuttaisi positiivisesti paitsi asiakkaiden omaan hyvinvointiin, myös heidän työllistymiseensä.

Asiakkaat ovat myös huolissaan tulevaisuudesta joka näyttäytyy heille valtaosalle hyvinkin epämääräisenä ja tuntemattomana. Asiakkaat kokivat että heiltä puuttuu selkeä päämäärä jota kohti edetä. Selvistä tavoitteista ei siis asiakkaiden näkökulmasta ole puhuttu tarpeeksi. Todennäköisesti tämä päämäärä on selvempi Kaha hankkeen työntekijöille. Tämän vuoksi Kaha hankkeen työntekijöiden olisi hyvä entistä enemmän painottaa asiakkaille sitä mitä kohti hän työskentelee eli mitkä ovat hänen tavoitteensa.

Asiakkaiden motivaatio oli kasvanut kun sitä vertasi siihen paljonko sitä oli hankkeen aloituksen aikoihin. Motivaatioita ovat lisänneet tukitöistä saatu rahallinen lisätuki ja se

että asiakkaat ovat kokeneet saaneensa rytmitystä ja tekemistä arkeensa jonka olen myös todennut ehkäisevän monia negatiivisia asioita. Asiakkaat ovat kuitenkin huolissaan siitä, miten he kykenevät ylläpitämään motivaatiotaan pidemmällä aikavälillä mikäli heidän aktivointitoimenpiteensä ei johda vakituiseen työhön vaan sen sijaan alituisen vuorotteluun työttömyyden ja aktivointitoimenpiteiden välillä. Tavoite on tietysti löytää asiakkaalle polku työelämään tai mikäli tarpeellista tie eläkeselvittelyyn, mutta mikäli tämä ei tapahdu kohtuullisen ajan sisällä, niin minä itse ehdottaisin kehitettävän jotain joka pitää asiakkaan motivaatiota yllä ja välittää hänelle viestin, että hänen uurastuksensa ja motivaationsa aste on havaittu tavalla tai toisella.

Ehkä kaikista suurin ja laajoin johtopäätös jonka teen tutkimukseni perusteella on se, että yhteistyösuhdetta Kahan hankkeen työntekijän ja sen asiakkaan välillä tulisi tavalla tai toisella vahvistaa ja syventää. Asiakkaat itse toivoivat enemmän tapaamiskertoja ja että ne olisivat kestoajaltaan hieman pidempiä. Tarkoitus tämän ajatukseni taustalla on päästä lähemmäs asiakkaan arkea ja tulla ikään kuin tutummaksi asiakkaalle niin, että heidän on entistä helpompi kommunikoida Kahan työntekijälle niistäkin asioista joista ei normaalisti tulisi puhuttua. Asiakkaat kehtaisivat tällaisen tilanteen vallitessa kysyä niitä asioita jotka ovat heille epäselviä, mutta mitä he eivät muuten kysyisi. Myös se päämäärä jota kohti asiakas työskentelee tulisi tutummaksi kun siitä puhuttaisiin enemmän. Asiakkaalle tulisi varmaankin myös löydettyä myös entistä optimaalisempi toimenpide mitä enemmän Kahan työntekijä tuntee häntä henkilökohtaisesti. Jos aktivointitoimenpiteiden aikana varsinkin alussa olisi hieman enemmän kontaktinpitoa asiakkaaseen ja tätä ennen oltaisiin luotu jo vahva sidos, tulisi useampi tapaus jossa asiakas on kokenut tuleensa henkisen väkivallan tai syrjimisen uhriksi myös julki. Eli on paras keskittyä yhä vahvistamaan kumppanuussuhdetta samalla purkaen sellaisia tekijöitä jotka luovat seinämää asiakkaan ja Kahan työntekijän välille.

LÄHTEET

- Aho S. Virjo I. Tyni P. Koponen H. Työttömät ja palvelutarve. 2005. Helsinki. Työministeriö.
- Ala-Kauhaluoma M. Keskitalo E. Lindqvist T. Parpo A. 2004. Helsinki. Stakes.
- Blom R. Melin H. Pyöriä P. 2001. Tietotyö ja työelämän muutos, palkkatyön arki tietoyhteiskunnassa. Helsinki. Gaudeamus.
- Cronberg T. Uuden työn politiikka. 2010. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Siltala.
- Eskola J. Suoranta J. Johdatus laadulliseen tutkimukseen.1998. Tampere. Osuuskunta vastapaino.
- Forma P. Kallio J. Pirttilä J. Uusitalo R. 2007. Helsinki. Kelan tutkimusosasto.
- Hirsijärvi S. Hurme H. 2010. Tutkimushaastattelu, teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus Helsinki University Press. Oy Yliopistokustannus, HYY yhtymä.
- Hjerppe R. Räisänen H. (toim.) 2004. Hyvinvointi ja työmarkkinoiden eriytyminen. Helsinki. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Holm P. Jalava J. Ylöstalo P. 2006. Työttömien työkyky vuonna 2005. Helsinki. Työministeriö.
- Hämäläinen K. Tuomala J. 2006. Työvoimapolitiittisten toimenpiteiden vaikutusten arviointi. Helsinki. Työministeriö.
- Hämäläinen M. 2010. Henkilökohtainen tiedonanto 19.10.2010
- Kaunismäki H. Laine J. 2009. Henkilökohtainen tiedonanto 2.3.2009.
- Kaunismäki H. 2009. Henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2009.
- Kaunismäki H. 2009. Henkilökohtainen tiedonanto 18.11.2009.
- Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189. Viitattu 08.2010.
<http://www.edilex.fi/kela/fi/lainsaadanto/20010189?toc=1>
- Parpo A. 2007. Työllistymisen esteet. Stakes. Stakesin raportit. Viitattu 08.2010.
<http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/raportit/R11-2007-VERKKO.pdf>
- Pietiläinen R. 2005. Työttömyydestä selviytyminen, Psykologinen lähestyminen työttömyyteen. Rovaniemi. Lapin yliopisto.
- Pohjola M. (toim.) 1998. Suomalainen työttömyys. Helsinki. Taloustieto Oy.

Pojjula S. Ahonen R. 2007 Irtisanotut, Menetykset, Muutos ja Selviytyminen. 2007. Helsinki. Kirjapaja.

Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 09.2010.
<http://www.edilex.fi/kela/fi/lainsaadanto/20010189?toc=1>

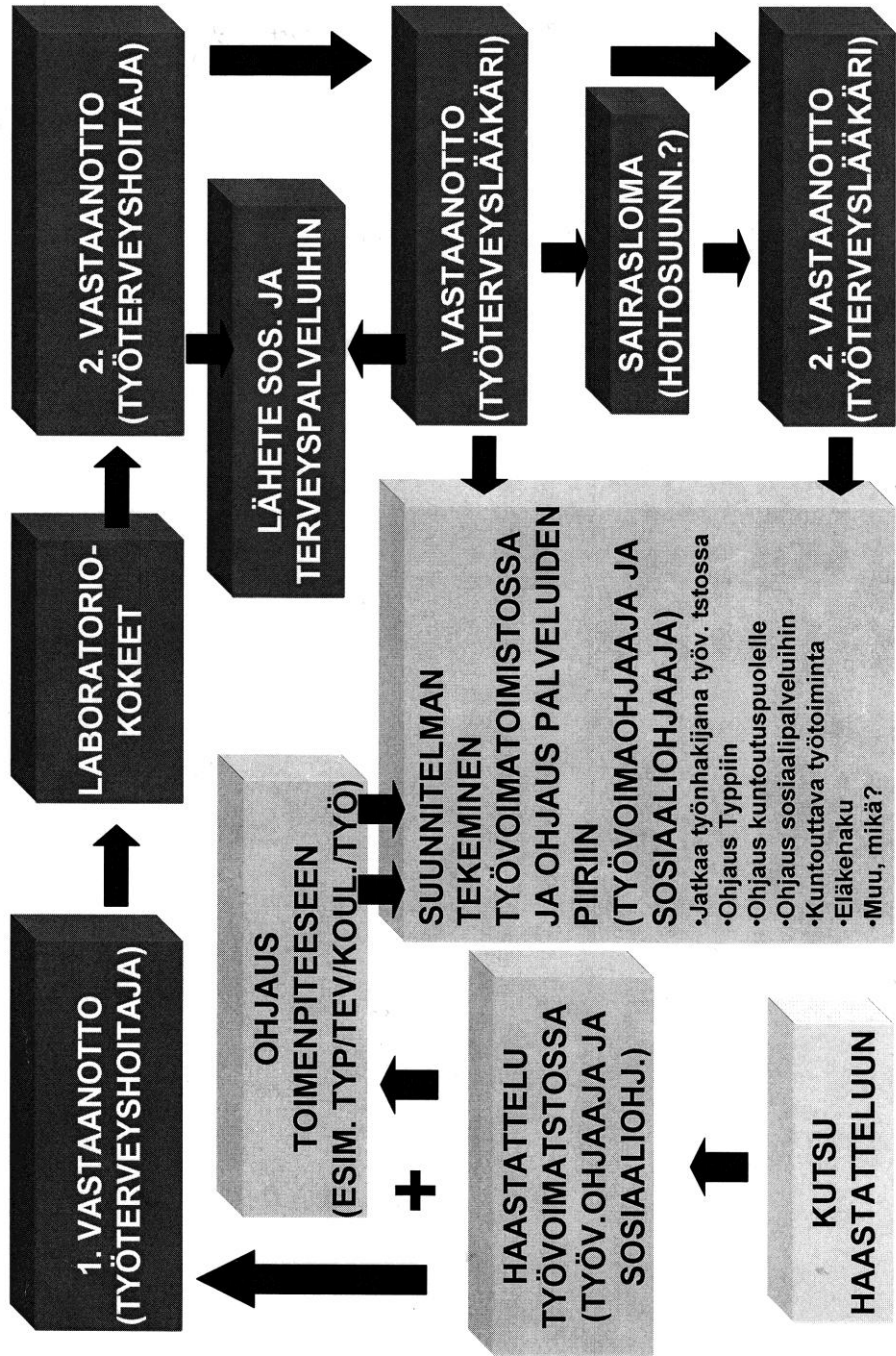
Tuomi J. Sarajärvi A. 2004. Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. Jyväskylä. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Työ- ja elinkeinotoimisto. Viitattu 09.2010.
<http://www.mol.fi/etusivu/index.html>

Työpoliittinen tutkimus. 2007. Helsinki. Työministeriö.

Virjo I. Aho S. Koponen H. 2006. Passivoiko työttömyysturva? Helsinki. Työministeriö.

ASIAKKAAN ETENEMINEN PROSESSISSA

Porin kaupunki

Porin seudun työvoimatoimisto

Palvelutarpeen arviointilomake

Asiakas _____ Henkilötunnus _____

Pvm _____ Haastattelijat _____ KH/MS HK

Armeija: vuosi _____ sotilasarvo _____

vapautus Millä perusteella? _____

Ajokortti _____

Koulutus _____ valmistumisvuosi _____

Muut koulutukset _____

Milloin viimeksi työssä, työpaikka, kesto _____

Muut toimenpiteet (kurssit, TEV, työkokeilut, Kutu, kuntoutus, muut) ja milloin

Esteet/rajoitteet työllistymiselle _____

Asuminen _____

Perhetilanne (lapset, puoliso, vanhemmat)

Rajoitteet työllistymiselle perheen suhteen (sairauksia, erityislapsia ym.)

Lapsuus

Terveys: F/psyykk. _____ A/tupak. _____ lääkitys _____ huumekok. _____

Porin kaupunki/Kaha -hanke
Teljänkatu 5, 2. krs
28130 PORI
Puh. (02) 621 1100
sähköposti etunimi.sukunimi@pori.fi

Porin seudun työvoimatoimisto
Teljänkatu 5, 2 krs
28130 PORI
Puh. 010 604 0191
sähköposti etunimi.sukunimi@mol.fi

Porin kaupunki

Porin seudun työvoimatoimisto

Koulumenestys _____
Ikävin kouluaine _____
Lapsuuden kaverit/koulukaverit _____

Lempiaine koulussa _____

Itsetunto $\begin{array}{c} 1 \qquad \qquad \qquad 10 \\ | \text{-----} | \text{-----} | \end{array}$

Mitä pitäisi tapahtua, jotta itsetunto nousisi?

Vahvuudet/voimavarat _____

Harrastukset _____

Hoitosuhteet (tk, MTK, A-klinikka, A-koti tms, Harjavallan sairaala, SatKs...) _____

Taloudellinen tilanne, ulosotot _____

Rikosrekisteri _____

Tuomiot? _____

Tärkein työkokemus, miksi? _____

Mitä työtä haluaisit tehdä? _____

Unelmasi? _____

Mitä voisit tehdä, jotta pääsisit lähemmäs unelmaasi? _____

Porin kaupunki/Kaha -hanke
Teljänkatu 5, 2. krs
28130 PORI
Puh. (02) 621 1100
sähköposti etunimi.sukunimi@pori.fi

Porin seudun työvoimatoimisto
Teljänkatu 5, 2 krs
28130 PORI
Puh. 010 604 0191
sähköposti etunimi.sukunimi@mol.fi

Porin kaupunki

Porin seudun työvoimatoimisto

Onnistumisen kokemus?

Miten pääsit siihen?

Mitä jäi sanomatta?

Porin kaupunki/Kaha -hanke
Teljänkatu 5, 2. krs
28130 PORI
Puh. (02) 621 1100
sähköposti etunimi.sukunimi@pori.fi

Porin seudun työvoimatoimisto
Teljänkatu 5, 2 krs
28130 PORI
Puh. 010 604 0191
sähköposti etunimi.sukunimi@mol.fi

Tutkimuslupapyyntö

Toimistonjohtaja Markku Lehtonen

Toimistopäällikkö Jarmo Viljanen

Opiskelen Satakunnan ammattikorkeakoulun Harjavallan yksikössä sosiaalialaa, tarkoitukseni suorittaa sosionomi(AMK)-tutkinto vuoden 2010 loppuun mennessä. Opintoissani olen suuntautunut sosiaalipalvelujen ohjaukseen.

Olisin opinnäytetyössäni tutkimassa Porin kaupungin ja Porin seudun TE-toimiston yhteistyöllä toteutettavan Pitkäaikaistyöttömien selvittely- ja aktivointikokeilun tuloksia ja vaikuttavuutta. Tutkimukseni olisi kvalitatiivinen. Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena olisi ottaa selvää siitä miten pitkäaikaistyöttömät ovat kokeneet heihin kohdistuneet työllistämistoimenpiteet ja mitä heidän mielestään voitaisiin vielä tehdä jotta heidän työllistymisen mahdollisuutensa nousisivat entuudestaan. Kvalitatiivinen tutkimus toteutettaisiin teemahaastattelun muodossa, jossa olisi siis muutamia aihealueita joista haastateltavat kysyttäessä kertoisivat haluamassaan laajuudessa. Teemat olisivat kaikille samat ja haastattelut toteutettaisiin yksilöhaastatteluna.

Tarkoitus on siis antaa Pitkäaikaistyöttömien selvittely- ja aktivointikokeiluun osallistuneille mahdollisuus kertoa rehellisiä mietteitään palveluista, niiden sisällöstä, laadusta sekä yksilön huomioon ottavuuden asteesta.

Olennaista tutkimuksen kannalta on se, että tutkija on tietoinen eri toimenpiteistä ja palveluista joita haastateltavat ovat käyttäneet tai käyneet läpi. Kaikki haastateltavista saatava tieto auttaa myös osaltaan tutkijaa analysoimaan haastatteluista syntynyttä materiaalia paremmin ja edesauttaa näin ollen myös tutkimuksen onnistumista. Myös haastatteluiden valmistelu onnistuu paremmin mikäli tutkijalla on tietoa haastateltavista. Tästä johtuen pyydän lupaa saada käyttää tutkimustarkoitukseen haastateltavien henkilöiden perustietoja anonymisti.

Asiasta on keskusteltu Juha Laineen, Jenni Ketosen ja hankkeen työntekijöiden kanssa.

Opinnäytetyössäni ohjaajana toimii Satakunnan ammattikorkeakoulun opettaja Ari Alvajärvi, sähköpostiosoite ari.alvajarvi@samk.fi. Aineistoa käyttää vain tutkimuksen tekijä Tino Sukanen.

Tietoja ei siirretä sähköpostitse.

Porissa 14.9.2009

Tino Sukanen

Opinnäytetyössäni ohjaajana toimii Satakunnan ammattikorkeakoulun opettaja Ari Alvajärvi, sähköpostiosoite ari.alvajarvi@samk.fi. Aineistoa käyttää vain tutkimuksen tekijä Tino Sukanen.

Opinnäytetyössäni ohjaajana toimii Satakunnan ammattikorkeakoulun opettaja Ari Alvajärvi, sähköpostiosoite ari.alvajarvi@samk.fi. Aineistoa käyttää vain tutkimuksen tekijä Tino Sukanen.

Opinnäytetyössäni ohjaajana toimii Satakunnan ammattikorkeakoulun opettaja Ari Alvajärvi, sähköpostiosoite ari.alvajarvi@samk.fi. Aineistoa käyttää vain tutkimuksen tekijä Tino Sukanen.

Opinnäytetyössäni ohjaajana toimii Satakunnan ammattikorkeakoulun opettaja Ari Alvajärvi, sähköpostiosoite ari.alvajarvi@samk.fi. Aineistoa käyttää vain tutkimuksen tekijä Tino Sukanen.

Opinnäytetyössäni ohjaajana toimii Satakunnan ammattikorkeakoulun opettaja Ari Alvajärvi, sähköpostiosoite ari.alvajarvi@samk.fi. Aineistoa käyttää vain tutkimuksen tekijä Tino Sukanen.

Opinnäytetyössäni ohjaajana toimii Satakunnan ammattikorkeakoulun opettaja Ari Alvajärvi, sähköpostiosoite ari.alvajarvi@samk.fi. Aineistoa käyttää vain tutkimuksen tekijä Tino Sukanen.

PORIN KAUPUNKI
Perusturva / Sosiaali- ja perhepalvelut

Päätöspöytäkirja
§ 41/2009

Sosiaali- ja perhepalveluiden johtaja

Tutkimuslupa

Päätöspvm
29.9.2009

ASIA: TUTKIMUSLUPA, TINO SUKANEN

ESITYS: Tutkimuslupa opinnäytetyötä varten. Tutkimus Porin kaupungin ja Porin seudun TE-toimiston yhteistyöllä toteutettavan Pitkäaikaistyöttömien selvittely- ja -aktivointikyselyn tuloksista.

PÄÄTÖS: Myönnän tutkimusluvan anomuksen mukaisesti Perusturvakeskuksen sosiaali- ja perhepalveluiden osalta. Edellytän kuitenkin, että tutkimusaineiston käsittelyssä noudatetaan salassapitosäännöksiä.

ALLEKIRJOITUS:

Jarmo Viljanen
Sosiaali- ja perhepalveluiden johtaja

PORIN KAUPUNKI
Perusturvakeskus

TIEDOKSI: Tino Sukanen, Työvoiman palvelukeskus

Tino Sukanen

TUTKIMUSLUPA

Olette hakeneet tutkimuslupaa opinnäytetyöhönne, missä tutkisitte Porin kaupungin ja Porin seudun TE-toimiston yhteistyönä toteutettavan Pitkäaikaistyöttömien selvittely- ja aktivointikokeilun tuloksia ja vaikuttavuutta. Tavoitteena olisi ottaa selvää siitä, miten pitkäaikaistyöttömät ovat kokeneet heihin kohdistuneet töllistämistoimenpiteet ja mitä heidän mielestään voitaisiin vielä tehdä, jotta heidän työllistymisen mahdollisuutensa nousisivat entuudestaan. Menetelmä olisi yksilöllisesti toteutettava teemahaastattelu. Haastatteluihin valmistautumiseksi toivotte saavanne perustietoja haastateltavista.

Opinnäytetyön ohjaajana toimii Satakunnan ammattikorkeakoulun opettaja Ari Alvajärvi.

Porin TE-toimisto / kokeilussa työskennellyt virkailija voi luovuttaa teille perustiedot haastateltavan työhistoriasta, toteutuneista työvoimapolitiittisista toimenpiteistä tai osoituksista niihin, palvelutarvearvion ja aktivointisuunnitelman. Aineisto pitää käsitellä anonyymisti. Lisäksi edellytämme, että lomakkeet sekä muu tutkimukseen liittyvä materiaali säilytetään tutkimuksen ajan Palvelukeskuksessa.

Porissa 30.9.2009

Markku Lehtonen
toimistonjohtaja

Osoite
Teljänkatu 5
28130 PORI

Puhelin
Porin kaupungin työntekijät (02) 621 1100
Porin seudun työ- ja elinkeinotoimiston työntekijät 010 604 0199

Faksi (02) 621 2650
etunimi.sukunimi@pori.fi
etunimi.sukunimi@mol.fi

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN

Tämä on kirjallinen suostumus sosiaalialan (AMK) opinnäytetyönä tehtävään haastattelututkimukseen. Tutkimuksen aiheena on pitkäaikaistyöttömien selvittely ja aktivointikokeilun asiakkaiden kokemusten kartoittaminen saamistaan palveluista. Tarkoitukseni on tuoda esiin haastattelujen myötä esiin tulevia toiveita, asioita ja mielipiteitä.

Tutkimushaastattelun toteutuksen tavoite on, ettei tutkimus vahingoita millään tavalla haastateltavaa. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Tutkija kiinnittää erityisesti huomiota siihen, ettei haastateltava ole tunnistettavissa raportoinnissa.

Pori / 2010

---

allekirjoitus

Kertoisitko lyhyesti itsestäsi (syntymävuosi, perhesuhteet, lapset, koulutus, asuminen, toimeentulo)

1A

Miten luonnehtisit työvoimatoimistosta saamasi palvelun ja tuen vaikuttaneen työnsaantimahdollisuuksiisi?

Oliko Työvoimatoimistossa saamasi ohjaus ja tuki mielestäsi helposti ymmärrettävissä?

Kuinka hyvin teille mielestänne selitettiin erinäiset aikamääreet koskien palveluita ja etuuksia?

Kertoisitko millaisia vaikutuksia työvoimatoimistossa saamallasi palvelulla on ollut elämääsi?

Millaisia kehitystarpeita palvelulla on omien kokemuksiesi perusteella?

1B

Miten koet perusturvakeskuksesta/aikuissosiaalityön toimistosta saaneesi palvelun vaikuttaneen mahdollisuuksiisi työllistyä?

Kuinka hyvin olet tarvittaessa saanut tukea ja apua perusturvakeskuksesta ja aikuissosiaalityön toimistosta?

Oletko saanut sosiaalityöntekijälle ajan tarvittaessa vuoden sisällä?

Millaisia vaikutuksia sinusta perusturvakeskuksella/aikuisosiaalityön toimistolla on ollut elämääsi?

Millaisia kehitystarpeita palveluilla on omien kokemuksiesi perusteella?

1C

Kuinka koet terveystarkastuksen vaikuttaneen työllistymiseesi? Elämääsi?

Mitä hyötyä terveystarkastuksesta oli sinulle?

Kuinka koit sen, että terveystarkastus oli pakollinen?

Millaiseksi koit terveystarkastukseen ja lääkäriin pääsemisen helppouden?

Mitä mieltä olit hoitoonohjauksen toimivuudesta?

Millaisia kehitystarpeita terveystarkastusprosessilla on mielestäsi?

2

Miten sanoisit Kahan aktivointitoimenpiteiden (työ, koulutus, harjoittelu tai kuntoutuva työtoiminta) joihin olet hankkeen vaikutuksesta osallistunut, vaikuttaneen työllistymiseesi? elämääsi?

Kertoisitko toimenpiteestä johon omalla kohdallasi päädyttiin?

Oliko se toimenpide johon päädyttiin mielestäsi sopiva valinta?*

Toteuttiko toimenpide mielestäsi sille asetetut odotukset?

Millaisia vaikutuksia toimenpiteellä oli elämääsi? (työllistyminen, sosiaaliset suhteet, hyvinvointi/terveys)

- JOS TYYTYMÄTÖN Miten olisi mielestäsi ehkä löydetty parempi vaihtoehto?

Mitä olisi voitu mielestäsi tehdä toisin toimenpiteen aikana?

3A

Miten kuvailisit oman elämäsi muuttuneen pitkäaikaistyöttömyyden aikana?

Millaisia vaikutuksia pitkäaikaistyöttömyydellä on ollut elintapoihisi?

Miten koet pitkäaikaistyöttömyyden vaikuttaneen perheeseesi?

Oletko joutunut luopumaan joistain asioista työttömyyden myötä?

Koetko/Koitko pitkäaikaistyöttömyyden turhauttavana?

Voisitko kuvailla mielialaasi työttömyyden aikana jos vertaat sitä aikaan ennen työttömyyttä?

Koetko työttömyyden pitkittymisen vaikuttaneen työnhakuusi?

3B

Kuinka motivoituneeksi tunsit olosi osallistuessasi pitkäaikaistyöttömien selvittely ja aktivointihankkeeseen?

Kertoisitko millainen merkitys omalla motivaatiolla on kun mietitään hankkeen onnistumista?

Kuinka motivoituneeksi koet itsesi nykyään hankkeessa?

Kuinka hanke olisi mielestäsi voinut motivoida sinua enemmän?